

*Βιβλίον των Ερασιμαίων Κερών Α. Μυχαράλο*  
*Μικρά εμπεδία 7 τεύχη*

# ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΟΥ

## ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ  
ΠΑΤΡΩΝ

ΔΙΑΛΕΞΙΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΙΙΙ ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ  
ΥΠΟ

Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ



ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Α. ΤΟΥΛΑ

(ΠΡΩΗΝ Α. ΠΑΣΧΑ)

1917.

581

KO

21.563



# ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

ΕΚ ΤΟΥ

## ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΥΣ ΤΗΣ III ΜΕΡΑΡΧΙΑΣ

ΥΠΟ

**Π. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗ**

ΥΠΟΣΤΡΑΤΗΓΟΥ



ΕΝ ΠΑΤΡΑΣ  
ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΑΔΕΛΦΩΝ Α. ΤΟΥΛΑ

(ΠΡΩΗΝ Α. ΠΑΣΧΑ)

1917.

$$\frac{12}{100} = \frac{2136}{10000}$$



## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

---

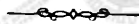
Εἰς παρελθοῦσαν διάλεξιν συναδέλφου ἐκάλεσα ὑμᾶς εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα τῶν ἀμοιβαίων ἀνακοινώσεων, εἰς τὸν ἀγῶνα ἐκείνον τὸν ἐπιστημονικόν, ὅστις δὲν στενοχωρεῖται ὑπὸ τῶν ὀρίων τῆς στρατιωτικῆς ἱεραρχίας, ὅστις θέτει πάντας ἡμᾶς ἐν ἴσῃ μοίρᾳ ἐπὶ τοῦ εὐγενοῦς ἐπιπέδου τῆς πνευματικῆς ἰσότητος. Εἰς τοῦτον ὀφείλω καὶ γὰρ νὰ συνεισφέρω πρῶτος, ἔχων τὴν ὑποχρέωσιν νὰ δίδω τὸ παράδειγμα εἰς ἐκείνους, οὓς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διοικῶ.

Τὸ θέμα ὅπερ πρόκειται νὰ πραγματευθῶ ἐνώπιον ὑμῶν εἶνε «ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ». Τὰ πορίσματα ταῦτα ἀναφέρονται εἰς τὰ σήμερον ἐν χρήσει πολεμικὰ μέσα καὶ εἰς τὰς νέας μεθόδους τῆς τακτικῆς, αἵτινες ἐφαρμόζονται ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ. Ἀναμφιβόλως τὰ συμπέρασματα, ἅτινα δύναται τις νὰ ἐξαγάγῃ ἐκ τοῦ πολέμου τούτου δὲν εἶνε ὀριστικά, ἀφοῦ ὁ πόλεμος μὴ ἔτι τερματισθεὶς δὲν εἶπε τὴν τελευταίαν αὐτοῦ λέξιν. Ἀκριβῶς ὅμως ἡ μεγάλη αὐτοῦ διάρκεια καὶ ἡ ἀνά τὰ 2 ἡμισφαίρια τῆς γῆς ἐπέκτασις αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ συντελέσωσιν εἰς τὴν μυστικὴν τήρησιν τῶν μεθόδων τῶν ἐμπολέμων, καὶ πλεῖσται ἀθηντικά μελέται καὶ ἀνακοινώσεις εἶδον μέχρι σήμερον τὸ φῶς. Τὰς

δημοσιεύσεις ταύτας μελετῶν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ πολέμου παρακολουθῶν, ἐφ' ὅσον ἐμὴ δύναμις, συνήγαγον τὰ πορίσματα, περὶ ὧν θὰ ἔχω τὴν τιμὴν νὰ διαλεχθῶ. Ταῦτα θέλω παρουσιάσει πρὸς ὑμᾶς ὡς εἰσαγωγὴν μόνον εἰς θέμα, ὅπερ θέλουσι κατὰ τὸ προσήκον βάθος πραγματευθῆ οἱ ἀξιωματικοὶ τῆς Γαλλικῆς Ἀποστολῆς, οἱ ἐπὶ τῶν πολεμικῶν μετώπων ἀντλήσαντες τὴν δέουσαν μάθησιν καὶ πείραν.

Τὴν ἀμοιβαίαν ἀνακοίνωσιν τῶν μελετῶν ἡμῶν, ἐν περιβάλλοντι, ἃς τὸ εἶπωμεν, ἐστερημένῳ παντελῶς στρατιωτικῆς φιλολογίας, θεωρῶ ἀνυπολογίστου ὠφελείας, ἀφοῦ ὡς γράφει πού ὁ Γάλλος Στρατηγὸς Bonnal, ὁ γνωστὸς ἐκ τῶν πολεμικῶν αὐτοῦ μελετῶν: «Οὐδέποτε δύναται τις νὰ βασισθῆ ἐπὶ μόνῃς τῆς προσωπικῆς του πείρας. Ὅπως ὁ ἀξιωματικὸς ἐνεργῆ ὀρθῶς, δεόν νὰ προσφεύγῃ εἰς τὴν πείραν ἐκείνων, οἵτινες προηγήθησαν ἔν τε τῇ ζωῇ καὶ τῇ πράξει, καὶ ἥτις πείρα δηλοῦται εἴτε εἰς τὰς περιγραφὰς τῶν πολεμικῶν ἀνδρῶν, εἴτε εἰς τὰς στρατιωτικὰς συγγραφὰς ἐκείνων, οἵτινες ἐμελέτησαν τὰς πράξεις των». Ὁ Ἀρχιστράτηγος τῶν Γάλλων, ὁ Petain, ἐκφράζεται ὁμοίως: «Ἡ πνευματικὴ προπόνησις, λέγει, εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν ἀξιωματικόν».

Ἐπ' αὐτῶν τῶν σκέψεων κινούμενος εἰς τὴν διάλεξιν τῆς σήμερον περιορίζομαι νὰ ἀνακοινώσω ὑμῖν μόνον τὰ πορίσματα καὶ συμπεράσματα ἐκεῖνα, ἅτινα φαίνονται, ὅτι ἀπεκρυσταλλώθησαν πλέον εἰς γενικὰς πολεμικὰς ἀρχάς, ἐφαρμοζομένας σήμερον παρὰ τῶν ἐμπολέμων ἀμφοτέρων τῶν διαμαχομένων ομάδων.





# ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΕΚ ΤΟΥ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

Τὸ πρῶτον συμπέρασμα, ὅπερ περιλίπτει εἰς τὴν κρίσιν πάντος στρατιωτικοῦ ἔξετάζοντος τὸν Εὐρωπαϊκὸν Πόλεμον, εἶνε ἡ τελεσθεῖσα σήμερον μεταβολὴ τοῦ πολέμου τῶν κινήσεων **εἰς πόλεμον ὀρυγμάτων**. Ὁ Εὐρωπαϊκὸς ὁμως πόλεμος ἤρχισε διὰ πολέμου στρατηγικοῦ, κατὰ τὸν ὁποῖον ἐν Ρωσσίᾳ μὲν ὁ Χίνδεμπουργ κατεπολέμηε τοὺς Ρώσους ἐφαρμόζων τὴν Ναπολεόντειον ἀρχὴν «τοῦ νὰ πολεμῇ τις τὸν ἀντίπαλον πρὶν ἢ ἐπιτελέσῃ τὴν συγκέντρωσιν αὐτοῦ», ἐν Γαλλίᾳ δὲ διὰ τῆς μάχης τοῦ Μάρνη, ἐν ἧ ὁ Joffre ἀπέφυγε νὰ δώσῃ μάχην πρὶν ἢ ἐπιτελέσῃ τὴν ἔνωσιν τῶν ἐν Charleroi τοῦ Βελγίου ἠττηθέντων στρατευμάτων αὐτοῦ, μετ' ἐκείνων τοῦ Γαλιένι, ἤτοι τῶν Παρισινῶν στρατευμάτων καὶ τῶν αὐτοσχεδιασθέντων τοιούτων. Ἀμφότεροι δηλαδὴ οἱ στρατάρχαι οὗτοι ἐφήρμοσαν ἀρχὰς τῆς στρατηγικῆς παγκοίνως γνωστάς, δι' ὧν καὶ ἐνίκησαν. Τῆς μάχης ὁμως τοῦ Μάρνη προκειμένου, ἥτις ἔσωσε τὴν τιμὴν καὶ τὴν

ἀκεραιότητα τῆς Γαλλίας, δὲν θεωρῶ ἄσκοπον νὰ ποιήσω μικράν τινα παρέκβασιν, παραθέτων ἀνακοινώσεις τινὰς τοῦ Στρατηγοῦ Bonnal μὴνω γενικῶς γνωστάς. Ὁ Στρατηγὸς Galliéni, λέγει, διοικητὴς τῶν σωμάτων στρατοῦ τῶν Παρισίων, εὐρισκόμενος πρὸς Βορρᾶν τῶν ὄχυρῶν τῶν Παρισίων, εἶδε τὴν πρωΐαν τῆς 4 Σεπτεμβρίου 1914, διὰ τῶν ιδίων του βλεμμάτων, ὅτι ἡ 1η Γερμανικὴ Στρατιὰ ἡ ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν von Klück διοικουμένη, ἤλλαξε κατεύθυνσιν πρὸς Ἀνατολάς, ἵνα κυκλώσῃ τὸν Ἀγγλικὸν στρατὸν καὶ τὴν 5ην Γαλλικὴν Στρατιάν, ἣτις ἀπετέλει τὴν ἀριστερὰν πτέρυγα τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, καὶ ἀποκόψῃ προφανῶς τὸν Γαλλικὸν στρατὸν τοῦ Στρατάρχου Joffre ἀπὸ τῶν ἐκ Παρισίων ἐνισχύσεων. Συνέλαβεν ἐπομένως ἀμέσως τὴν ιδέαν τοῦ ἐλιγμοῦ, ὃν ἔδει νὰ ἐκτελέσῃ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ πλευροῦ καὶ τῶν γάτων τῶν φαλάγγων τοῦ Στρατηγοῦ von Klück, διὰ τῆς 6ης ὑπ' αὐτὸν στρατιᾶς ἢ Στρατιᾶς τῶν Παρισίων. Ὁ Στρατηγὸς Joffre εὐρίσκειτο τότε εἰς τὸ μέσον τῶν ὑποχωρούντων στρατευμάτων του καὶ ἐξήτει εὐκαιρίαν, ἵνα ἀναλάβῃ τὴν ἐπίθεσιν. Τὴν εὐκαιρίαν ταύτην τῷ τὴν παρέσχεν ὁ Στρατηγὸς Galliéni εἰς τρεῖς συνομιλίας, ἃς ἔσχε μετ' αὐτοῦ διὰ τηλεφώνου, καὶ αἵτινες ἔπεισαν τὸν Γάλλον Ἀρχιστράτηγον περὶ τῆς ἀνάγκης τῆς ἄνευ βραδύτητος ἐπιθέσεως κατὰ τῆς προμνησθείσης 1ης Γερμανικῆς Στρατιᾶς. Συνήφθη τότε διὰ 5 Γαλλικῶν Στρατιῶν (6ης, Ἀγγλικοῦ στρατοῦ, 5ης, 9ης, 4ης καὶ 3ης), ἡ περίφημος μάχη, ἡ διαρκέσασα ἐπὶ ἑπταήμερον καὶ διασώσασα τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν τιμὴν τῆς Γαλλίας. Ἐν τῇ μάχῃ ταύτῃ ἀξιοσημείωτος εἶνε ἀπὸ Γαλλικῆς ἀπόψεως ἡ ἀντίστασις τῆς ὑπὸ τὸν Στρατηγὸν Maunoury 6ης Στρατιᾶς, ἀγωνισθείσης ἐπὶ 5 ἡμέρας (5—9 Σεπτεμβρίου) κατὰ διπλασίων Γερμανι-



κῶν δυνάμεων, ἀπὸ Γερμανικῆς δὲ ἀπόψεως ἢ ταχύτης, μεθ' ἧς ἐτέλει τὴν καταδίωξιν ὁ γερμανὸς στρατηγὸς von Klück, ὅστις διήνυε κατὰ ταύτην 40—50 χιλιόμετρα καθ' ἑκάστην.

Μετὰ τὴν μικρὰν ταύτην παρέκβασιν, ἐπανέρχομαι εἰς τὸ θέμα.

Ὁ πόλεμος τῶν κινήσεων καὶ ἐλιγμῶν ταχέως μετετρέπη εἰς πόλεμον τῶν ὀρυγμάτων. Ὁ πόλεμος οὗτος γνωστός κατὰ τὰς πολιορκίας, ὡς πόλεμος δευτερευουσῶν κατὰ τῶν φρουριῶν ἐπιχειρήσεων, δὲν ἀπετέλει μέχρι τοῦδε κυρίαν στρατιωτικὴν ἐπιχείρησιν. Συνεπῶς ἢ φάσις αὕτη εἶνε νέα, καὶ ὡς νέα δεόν νὰ μελετηθῇ. Ἡ προσπάθεια τῆς κολύψεως τοῦ ἀπειλουμένου πλευροῦ, ἢ συνεχῶς παρὰ τῶν ἀντιπάλων ἐπιδιωκομένη, ἢ τόσον ἀναγκαία κατὰ τοὺς ἐν χρήσει τακτικούς κανόνας, ἔσχεν ὡς ἀποτελέσμα τὴν συνεχῆ εὔρυσιν τῶν ἀμυντικῶν γραμμῶν, μέχρις οὗ αὗται ἐκταθεῖσαι μέχρι τοῦ ἀνωτάτου ὄριου, ἀπετέλεσαν, μέχρι σήμερον, τὰ πολεμικὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ Πολέμου μέτωπα. Ὠνόμασα ἐν τούτοις ἀνωτέρω τὴν φάσιν ταύτην νέαν, διότι δὲν ἀνεγράφετο ἐν τῇ νεωτέρᾳ τακτικῇ, καίτοι ἀπὸ τοῦ 1902, ἀνώτερος Γάλλος ἀξιωματικὸς, ὁ Ἀντισυνταγματάρχης τοῦ Πυροβολικοῦ Mayer ἐξανήγγειλε ταύτην εἰς δημοσίευσιν αὐτοῦ ἐν τῷ Περιοδικῷ «Ἑλβετικὴ Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις», ἧς σχετικὸν μέρος παραθέτω, ὡς ἀπεικονίζον πιστῶς τὴν σημερινὴν τῶν ἐμπολέμων κατάστασιν. «Χαρακτηριστικόν, λέγει, τοῦ προσεχοῦς πολέμου ἔσεται ἢ πάλη μεταξὺ δύο κεχαρκαμένων γραμμῶν παραλλήλων, ἐξ ἴσου ἀνισχύρων, καθ' ὅλον τὸ μέτωπον αὐτῶν. Ἐπειδὴ μία τῶν γραμμῶν τούτων, ἐπροφήτευσεν ὁ συγγραφεύς, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ διατρήσῃ, τὴν ἄλλην, θὰ ἐπιζητήσῃ νὰ ὑπερκεράσῃ αὐτήν. Ἡ τελευταία αὕτη θὰ ἐπιμηκύνῃ καὶ αὕτη τὸ μέτωπον αὐτῆς, οὐ-

τως ὥστε θὰ γείνη συναγωνισμὸς ποία θὰ ἔκταθῆ πλειότερον τῆς ἄλλης, ἐν τῷ μέτρῳ, καθ' ὃ ἡ δύναμις τῶν ἀνδρῶν τῆς θὰ ἐπέτρπε τοῦτο. Τὸ πρῶγμα δὲ θὰ εἶχεν οὔτω, ἐὰν ἢ ἐπ' ἀόριστον ἀνάπτυξις ἦτο δυνατή, ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην ἡ γραμμὴ θὰ σταματήσῃ εἰς τι σημεῖον στηρίγματος, εἰς τὴν θάλασσαν, εἰς τι ὄρος, εἰς τὴν μεθόριον ἔθνους οὐδετέρου». Καὶ ἔχει ἄλλως σήμερον ἡ διάθεσις τῶν ἐμπολέμων ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ Πολέμῳ, ἀφ' ὅτι τόσον ἀκριβῶς καθορίζει τὸ προφητικὸν ἄρθρον τοῦ Γάλλου ἀντισυνταγματάρχου;

---

“Ἄλλη νέα πολεμικὴ συνθήκη ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ εἶνε ἡ ἐμφάνισις τοῦ βαρέος Πυροβολικοῦ καὶ ἡ προ-  
παρασκευὴ τοῦ ἀγῶνος διὰ τοῦ Πυροβολικοῦ. Θέλω ἐξετάσει  
διὰβραχέων τὰς δύο ταύτας νέας πολεμικὰς συνθήκας.

Καὶ καθόσον μὲν ἀφορᾷ τὸ βαρὺ Πυροβολικόν, ὅπερ συνετέλεσεν ὡς γνωστόν, πλὴν ἄλλως, εἰς τὰς Γερμανικὰς νίκας, τοῦτο ἐν τῷ Γαλλικῷ Στρατῷ εὐρέθη ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου ἐν μειονότητι. Ἐν Γαλλίᾳ εἶχον μεγίστην ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐθυβολίαν καὶ τὰς βλητικὰς ιδιότητας τοῦ πεδινοῦ Πυροβολικοῦ τῶν 75. Ἐάν, ἔλεγον, ἡ ἀνάγκη τοῦ πολέμου ἀπαιτήσῃ μείζον βάρος βλήματος, θὰ βάλωμεν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου πλείονας ὀβίδας τῶν 75. Ἡ ἀρχὴ αὕτη θεωρητικῶς ὀρθή, ἐν τῇ πράξει εἶνε ἀνεφάρμοστος, διότι τὰ βλήματα τοῦ πεδινοῦ πυροβόλου δὲν δύνανται νὰ πέσωσι ταύτοχρόνως καὶ ἀκριβῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σημείου καὶ νὰ προξενήσωσι τὴν αὐτὴν καταστροφὴν, ἣν θὰ ἐπήνεγκε βλήμα ἰσοβαρὲς μεγάλου πυροβόλου διὰ τῆς ρύμης αὐτοῦ. Εἶτα ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἔδωκαν τὴν δέουσαν ἀνάπτυξιν εἰς τὸ βαρὺ πυροβολικόν, διότι ἐθεώρουν αὐτὸ λίαν δυσκίνητον, ἵνα χρησι-

μεύση εἰς πόλεμον προσεχῆ, ὃν ἐνόμιζον, ὅτι ἤθιλεν ἐκτελεσθῆ μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ τερματισθῆ συντομώτατα. Τέλος ἐθιῶρουν, ὅτι δὲν θὰ ἔβαλλον ποτὲ εἰς ἀποστάσεις λίαν μεγάλας. Νὰ βάλλη τις, ἔλεγον, εὐλόγως, ἐναντίον ἀνικειμένων λίαν μεμακρυσμένων, ἅτινα δὲν βλέπει, εἶνε ἐντελῶς ἀνωφελές, διότι βολή τις δέον νὰ δύναται νὰ κανονισθῆ, καὶ βολή μὴ κανονιζομένη ἀποτελεῖ σπατάλην πυρομαχικῶν ἀδικοιολόγητον. Πρὸς τί λοιπὸν τὸ μέγα βεληνεκὸς τῶν βαρέων πυροβόλων; Οἱ συλλογισμοὶ ὅμως οὗτοι ἀπεδείχθησαν ἐσφαλμένοι, καθόσον καὶ ὁ πόλεμος δὲν διεξάγεται τόσον ταχύς, ὅσον ὑπελογίζετο, καὶ τὰ ἑλκτήρια μηχανήματα τῶν βαρέων πυροβόλων, ὅλον ἐντελειοποιούμενα, κατέστησαν ταῦτα ὀλιγώτερον δυσκίνητα, καὶ ὁ διὰ τῶν ἀεροπλάνων ἰδίᾳ κανονισμὸς τῆς βολῆς αὐτῶν διηυκόλυσε κατὰ πολὺ ταύτην, ὥστε ἡ μὲν χρῆσις τῶν βαρέων πυροβόλων νὰ καταστῆ σήμερον, ὡς προσέφη, εἰς τῶν παραγόντων τῆς νίκης, τὰ δὲ βαρέα πυροβόλα νὰ ἀποκληθῶσιν «οἱ κύριοι μοχλοὶ τοῦ σήμερον πολέμου». Καὶ δικαίως ἀπεκλήθησαν οὕτω, διότι ἡ πτώσις τῶν ἄριστα κατασκευασμένων Βελγικῶν Φρουριῶν καὶ ἡ κατάκτησις τοῦ Βελγίου, ὀφείλεται ἀσφαλῶς εἰς τὰ βαρέα Γερμανικὰ πυροβόλα. Τὰ Βελγικὰ Φρούρια, ἅτινα δις ἔπεσε κέφθη καὶ ἐμελέτησα, κατὰ τὰ ἔτη 1892 καὶ 1913, ἀπετέλουν τόσον τελείαν ὀχύρωσιν καὶ ἀνταποκρινομένην πρὸς ὅλας τὰς ἀπαιτήσεις τῆς ὀχυρωτικῆς τέχνης, ὥστε ἀνεκράξα, ὅταν εὐρέθην ἐντὸς ἑνὸς ἐξ αὐτῶν, ὅτι εἶνε φρούριον ἀπόρητον. Ἐν τούτοις τὰ φρούρια ταῦτα δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸ πῦρ τῶν βαρέων Γερμανικῶν πυροβόλων. Οἱ Γάλλοι ἀποδίδουσι σὺν τῇ ἀριθμητικῇ μειονότητι τὴν πρώτην ἠτιάν των εἰς Charleroi καὶ εἰς ταῦτα, ὡς καὶ οἱ Σέρβοι κατὰ τὸν πρὸς τοὺς Αὐστριακοὺς πόλεμον αὐτῶν.

Σέρβος Ἀξιωματικός, ὅστις εὕρισκετο εἰς Βελιγράδιον, καθ' ἦν στιγμήν ἡ πόλις αὕτη ἐβομβαρδίζετο ὑπὸ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ τοῦ Στρατηγοῦ de Mackensen ἀνεκόνωσεν, ὅτι ὁ παρὰ τῶν Αὐστριακῶν διὰ τοῦ βαρέος πυροβολικοῦ γενόμενος βομβαρδισμὸς παρήγαγεν ἀποτελέσματα τόσον κεραυνοβόλα, ὥστε ἦτο σχεδὸν ἀδύνατον νὰ ὑπομείνωσιν αὐτὸν στρατεύματα μὴ κεκαλυμμένα.

Ἐναντίον τῶν Ρουμάνων ὡσαύτως, καὶ κατὰ τῶν Ἰταλῶν πιθανῶς, τὸ βαρὺ πυροβολικὸν οὐκ ὀλίγον συνετέλεσεν εἰς τὰς προσφάτους αὐτῶν ἤττας.

Τὰ βαρέα Γερμανικὰ πυροβόλα ἀνασκάπτουσι τὸ ἔδαφος πρὸ αὐτῶν εἰς μεγάλας ἀποστάσεις, χωρὶς τὸ ἀντίπαλον ἐλαφρὸν πυροβολικὸν νὰ δύναται νὰ τὰ φθάσῃ. Καὶ πράγματι, τὰ συνήθη βαρέα πυροβόλα τῶν Γερμανῶν τῶν 105 καὶ 220 χιλιοστῶν, βολῆς οὐχὶ ταχείας ἀλλ' ἐπιταχυνθείσης, ἔχουσι βεληνεκὲς μέχρι 12000 μέτρων, ἐνῶ τὸ ταχυβόλον τῶν 75 δὲν βάλλει ἢ μόνον μέχρι 6000 μέτρων. Τὸ βεληνεκὲς τῶν μεγαλειτέρων διαμετρημάτων εἶνε κατὰ πολὺ μεγαλιέτρον. Οὕτω τὸ πυροβόλον τῶν 32 βάλλει μέχρι 20 χιλιομέτρων. Κατασκευάζονται δὲ ἐσχάτως ἐν Γαλλίᾳ πυροβόλα λίαν μεμεγάλων διαμετρημάτων. Ὁ Γάλλος λοχαγὸς Delvert, ἀμνόμενος ὄρουμά τι πλησίον τοῦ φρουρίου Vaux κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Verdun, ἰδοὺ τί γράφει ἐν τῷ ἡμερολογίῳ αὐτοῦ τῆς 18-24 Μαΐου 1916, ὅσον ἀφορᾷ τὰ ἀποτελέσματα τῶν βαρέων Γερμανικῶν πυροβόλων: «Τὸ ἔδαφος εἶχε ἐπὶ τοσοῦτον ἀνακινηθῆ ὑπ' αὐτῶν, ὥστε ἡ γῆ εἶχε μεταβληθῆ εἰς ἄμμον καὶ ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς εἰς πλῆθος ὀπῶν».

Ἄλλὰ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν βαρέων πυροβόλων ἐγένετο σήμερον μέγας παρὰ πᾶσι τοῖς διαμαχομένοις. Οἱ Γερμανοὶ κατὰ τὴν πολιορκίαν τοῦ Verdun, ἦν διεξήγαγον μετὰ 500

χιλιάδων μαχητῶν, ὧν ἔπεσον 200 χιλιάδες, παρέταξαν κατ' ἀνακοίνωσιν Ἕλλησι τινὸς ἀνταποκριτοῦ, 2000 βάρεα πυροβόλα διαφόρων ἐννοεῖται διαμετρημάτων. Καὶ ἐὰν παραδεχθῶμεν ὑπερβολὴν τινα εἰς τὸν ἀριθμὸν αὐτόν, οὗτος ὅμως δὲν διαφέρει πολὺ τῆς ἀληθείας.

Σήμερον οἱ Γάλλοι ἔχουσιν ἀποκτήσει διὰ τῆς καταλήλου τῆς βιομηχανίας αὐτῶν διαρρυθμίσεως μέγαν ἀριθμὸν βαρέων πυροβόλων.

Εἰς τὸ νέον πυροβολικὸν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου δύνανται νὰ συμπεριληφθῶσι καὶ τὰ «τεθωρακισμένα αὐτοκίνητα πυροβόλα», τὰ Tanks, ἅτινα γενόμενα παραδεκτὰ μόνον παρὰ τοῖς Ἕλλησι φαίνεται, ὅτι παρέσχον αὐτοῖς μέχρι σήμερον ἀρκετὰς ὑπηρεσίας, ὡς ἄλλως τοῦτο ἐξαγγέλλεται διὰ τῶν τελευταίων τηλεγραφημάτων.

---

Ἄλλὰ καὶ ἡ τακτικὴ τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ ὑπέστη, ὡς προεῖπον, μεταβολὴν οὐσιώδη. Σήμερον τὸ Πυροβολικὸν δὲν ὑποστηρίζει τὸ Πεζικόν, ὡς οἱ κανονισμοὶ ἡμῶν διαγράφουσι, ἐνεργοῦν συγχρόνως μετ' αὐτοῦ. Τὸ πυροβολικὸν τῆς σήμερον προπαρασκευάζει τὸν ἀγῶνα. Πρὸ τῆς ἰσχύος τοῦ σήμερον πυροβολικοῦ τὸ πεζικὸν δὲν δύναται νὰ χωρήσῃ νικηφόρως εἰς ἐπίθεσιν κατὰ θέσεων κεχαρακωμένων, χωρὶς τὸ φίλιον πυροβολικὸν νὰ παρασκευάσῃ αὐτῷ τὴν ἐπίθεσιν, χωρὶς νὰ καταστρέψῃ τὰ εἰς τὴν προχώρησιν τοῦ πεζικοῦ ἐπιπροσθούντια ἐμπόδια. Ἡ προπαρασκευή, οὐχ ἥτιον, τῆς διὰ τοῦ πυροβολικοῦ πρόσβολῆς δὲν πρέπει νὰ συγγέται μετὰ τοῦ βομβαρδισμοῦ, καθόσον οὗτος μὲν τελεῖται καθ' ὅλου τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου κατὰ τὰς 5 ἢ 6 ἡμέρας, αἵτινες προηγοῦνται συνήθως

τῆς ἐπιθέσεως, ἐνῶ ἡ κυρίως λεγομένη προπαρασκευὴ τοῦ πυροβολικοῦ τελεῖται μετ' ἄκρας σφοδρότητος, δὲν διαρκεῖ δὲ ἡ ὥρα τινὰς καὶ σπανίως 2 ἢ 3 ἡμέρας, κατ' ἀνώτατον ὅρον, διευθυνομένη κατὰ ἐκλελεγμένων σημείων τοῦ ἐχθρικοῦ μετώπου, καθ' οὗ ἡ ἐπίθεσις, καὶ τηρουμένων μυστικῶν μέχρι τῆς στιγμῆς τῆς ἐκτελέσεως.

Οὐ μόνον ὁμως ἐν τῇ τακτικῇ τῆς χρήσεως τοῦ πυροβολικοῦ ἐν τῷ ἀγῶνι ἐπῆλθεν ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ μεταβολή, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ τακτικῇ τῶν πυρῶν αὐτοῦ. Ἐκ τούτων μνημονεύω τὸ ἀνασχετικὸν ἐπικληθὲν *pûr, tir de barrage*, οὗτινος οἱ ἐμπόλεμοι ποιοῦνται ἀρκετὴν χρῆσιν. Δι' αὐτοῦ παρακωλύουσι τὴν ἐνίσχυσιν τοῦ ἀντιπάλου ὑπὸ τῶν ἐφεδρειῶν αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ καταστρέφουσι τὰς ὀπισθεν αὐτῶν συγκοινωνίας κτλ. Τοῦτο κατορθοῦται ἐπισημαιομένων διὰ τῶν ἀεροπλάνων σημείων τινῶν ὀπισθεν τῶν ἐχθρικῶν γραμμῶν, καθ' ὧν σημείων ἐνεργεῖται βολὴ παραλλήλως τοῦ μετώπου, παρακωλύουσα πᾶσαν ἐπὶ τὰ πρόσω κίνησιν τῶν ἐφεδρειῶν τοῦ ἀντιπάλου.

---

Συνθήκη τέλος, ἂν ὄχι νέα, ἀλλ' εἰς μείζονα βαθμὸν ἀπαντῶσα ἢ τὸ πρὶν, εἶνε ὁ **σύνδεσμος τοῦ πυροβολικοῦ τῆς σήμερον μετὰ τοῦ πεζικοῦ**. Ἐξυμνῶν ὁ Στρατηγὸς Bonnal τὰ μέτρα τῆς ἀνωτάτης Διοικήσεως κατὰ τὴν νίκην τῆς Ἀρρᾶς τὴν 13 Μαΐου 1915, ὀρίζει ταῦτα ὡς ἑξῆς: «Ὁ στενώτατος σύνδεσμος τῶν ὄπλων, ἡ ἀποτελεσματικὴ προπαρασκευὴ διὰ τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἡ ἀπαράμιλλος ὁρμὴ τῶν Γαλλικῶν Πεζικῶν Στρατευμάτων». Εἰς ἄλλο πάλιν ἔργον Γάλλου ἀξιωματικοῦ αὐτόπτου, ὄπερ ἀνέγνωσα, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐναντι τῶν Βουλγάρων», πολλάκις παρετήρησα τὸν στενώτα-

τον μεταξὺ πεζικοῦ καὶ πυροβολικοῦ σύνδεσμον. Οὕτω τὰ πρὸ τοῦ πυροβολικοῦ τοποθετημένα στρατεύματα πεζικοῦ παρηκολούθουν τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ αὐτῶν καὶ καθωδήγουν παρέχοντα πληροφορίας περὶ τῆς βολῆς αὐτοῦ, δίδοντα πολλάκις τὸν στόχον, ὃν ἐπεθύμουν νὰ ἐκτοπίσῃ τὸ πυροβολικόν, ἵνα καταστήσῃ τὴν προέλασιν τοῦ πεζικοῦ δυνατὴν κλπ. Τὸ πυροβολικὸν ἀφ' ἐτέρου εἶχε τοποθετήσῃ παρατηρητὰς εἰς τὰ προτεταγμένα αὐτοῦ χαρακώματα τοῦ πεζικοῦ πρὸς παρατήρησιν τῆς βολῆς του.

---

Ἐν ὁμιλίᾳ τέλος ἀφορώσῃ τὴν δρᾶσιν τοῦ πυροβολικοῦ, δὲν δύναται τις νὰ μὴ ὁμιλήσῃ περὶ **τῆς ἀφειδίας τῶν πυρομαχικῶν τοῦ πυροβολικοῦ** τῆς γενομένης σήμερον ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ. Θὰ ἦτο κοινοτοπία νὰ ἀναφέρω τὰς πασιγνώστους προσπαθείας, τὰς εἰς ὅλα τὰ ἐμπόλεμα ἔθνη καταβληθείσας, τὴν μεταβολὴν ὄλων τῶν ἀναλόγου φύσεως καὶ προσορισμοῦ βιομηχανικῶν καταστημάτων εἰς ἐργοστάσια πυρομαχικῶν, τὴν ἴδρυσιν Ὑπουργείων Πυρομαχικῶν κλπ.

Παραδείγματα, οὐχ ἦττον, τινὰ ἐκ τοῦ πολέμου καθιστῶσι τὸ πρᾶγμα ἐμφαντικώτερον. Οὕτω εἰς μάχην τινὰ τοῦ Somme, γράφει Γάλλος τις στρατιωτικὸς συγγραφεύς, τὸ πυροβολικὸν μας διαθέτον βλήματα **ἀπεριορίστου** ἀριθμοῦ, μετέβαλεν εἰς 2-3 ἡμέρας εἰς χάος, εἰς ἔρημον πάντα τὰ ἀμυντικὰ ἔργα τοῦ ἐχθροῦ, εἰς βάθος μέχρι 4 χιλιομέτρων, ὅσον δηλονότι ἦτο τὸ βάθος τῆς πρώτης αὐτοῦ ἀμυντικῆς γραμμῆς. Καὶ ἔτι μερικώτερον ἀναφέρω τὴν προσβολὴν καὶ ἄλωσιν παρὰ τοῦ Γαλλικοῦ Στρατοῦ τοῦ χωρίου Garency κατὰ τὴν μάχην τῆς Ἀρρῶς τῆς 9ης Μαΐου, καθ' ἣν καὶ μόνην προσβολὴν τοῦ χωρίου ἐβλήθησαν εἰς διά-

στημα τριῶν ὥρων, ἀπὸ τῆς 7ης ὥρας μέχρι τῆς 10ης, πλέον τῶν 20000 βλημάτων διαφόρων διαμετρημάτων, ἅτινα καὶ κατασυνέτριψαν τὸ χωρίον τοῦτο.

Δὲν εἶνε ὅμως μόνον ἡ ἀφειδία τῶν πυρομαχικῶν, ἣτις χαρακτηρίζει τὸν ἐνεστῶτα πόλεμον, εἶνε καὶ τὸ εἶδος τῶν **βλημάτων**, ἰδίᾳ τῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ ἐκρηκτικὴ ὄβρις εἶνε ἤδη ἀπὸ πολλοῦ γνωστὴ. Αὕτη διαδραματίζει τὸ κύριον μέρος. Εἰς τὴν ῥύμην τὴν ἐκ τοῦ πυροβόλου προστίθεται καὶ ἡ ῥύμη τῶν ἐκρηκτικῶν ἀερίων τῆς ὀβίδος, ἣτις ἀποκαθιστᾷ αὐτὴν λίαν θανατηφόρον. Ἀλλὰ καὶ μόνον διὰ τῆς μεγίστης πίεσεως, ἣτις παράγεται ἐκ τῶν ἀερίων αὐτῆς ἐπιφέρεται ὁ θάνατος διὰ τῆς ῥήξεως τῶν πνευμόνων εἰς τοὺς παρὰ τὸ σημεῖον τῆς ἐκρήξεως εὐρισκομένους καὶ μὴ τυχὸν ὑπὸ τῶν θραυσμάτων αὐτῆς βληθέντας ἄνδρας. Γνωστὸν ἐπίσης εἶνε εἰς πάντα ὅτι μεταξὺ τῶν ὀβίδων ὑπάρχουσι καὶ αἱ ἐκσφενδονίζουσαι ἀσφυξιογόνα καὶ δακρυγόνα ἀέρια, καθ' ὧν οἱ ἀντίπαλοι ἀμύνονται διὰ προσωπίδος ἐμπεποτισμένης δι' ὑγροῦ ἐξουδετεροῦντος τὰ περὶ οὗ ὁ λόγος ἀέρια. Ἐπειδὴ δὲ ταῦτα εἶνε εἰδικῶς βαρύτερα τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος κατέρχονται πάντοτε πρὸς τὰ κάτω, πρὸς τὰ ὀρύγματα, ὧν αἱ ὑφάραι τῶν σκεπαστρῶν ἔνθα παραμένουσιν οἱ ἄνδρες, κατὰ τὸν βομβαρδισμόν, κλείονται διὰ τοῦτο καὶ αὐταὶ δι' ὑφασμάτων ῥαντιζομένων διὰ χημικῆς τινος διαλύσεως. Ἀμφοτέραι αἱ ὀβίδες τῶν τε ἀσφυξιογόνων καὶ δακρυγόνων ἀερίων βάλλονται διὰ τῶν τηλεβόλων, δι' ὧν καὶ αἱ λοιπαὶ ὀβίδες. Βάλλονται δὲ συνήθως ἐναντίον πυροβολικοῦ πυροβολοῦντος τὰ ἐπιτιθέμενα φίλια ἡμῶν στρεψύματα, καθόσον τότε οἱ πυροβοληταὶ τοῦ ἐχθροῦ ἀναγκάζονται νὰ τοποθετή-



σωσι τὰς προσωπίδας αὐτῶν, ὕπερ ἐπιβραδύνει τὰς ἐργασίας τῆς ὑπηρετήσεως τῶν πυροβόλων. Αἱ προσωπίδες οὐχ ἦτον προφυλάσσουσιν ἐπαρκῶς ἐναντίον τῶν ἀερίων τούτων ἐπὶ 2—3 ὥρας.

Ἄξια λόγου ὄβις, εἶνε καὶ ἡ ἐν τῷ πολέμῳ ἐν χρήσει «ἐν-ἀέριος τορπίλλη» ἣτις λύει ζήτημα πολεμικὸν ἐνδιαφέρον, τοὔτέστι κατορθοῦται νὰ βάλληται ὄβις μεγαλειτέρας διαμέτρου ἐκείνης, ἣν ἔχει τὸ βάλλον αὐτὴν ἐλαφρὸν πυροβόλον διαμέτρου ἐν Γαλλίᾳ 58 ἕως 34 χιλιοστῶν. Τοῦτο ἐπιτυχ-χάνεται, καθόσον ἡ ὄβις δὲν εἰσάγεται ἐν τῷ κοίλῳ τοῦ μνησθέντος πυροβόλου, παραμένει ἐπὶ τοῦ στομίου, ἐφ' οὗ στερεοῦται διὰ στελέχους εἰσαγομένου ἐν τῷ κοίλῳ, ἀπαράλλάκτως ὡς εἰς τινα τυφέκια παιδικά, δι' ὧν ἀκινδύνως παί-ζουσι τὰ παιδιά βάλλοντα σφαίρας ἐκ καουτσούκ. Ἡ ὄβις λοιπὸν αὕτη «ἡ ἐναέριος τορπίλλη» ἔχει τὸ σχῆμα τῆς ἀδελ-φῆς αὐτῆς ναυτικῆς τορπίλλης καὶ φέρει πτέρυγας, αἵτινες ἐξασφαλίζουν τὴν ἐν τῇ τροχιᾷ διεύθυνσιν αὐτῆς. Περιέχει μεγάλην σχετικῶς ποσότητα ἐκρηκτικῶν ὑλῶν καὶ εἰς τὰς μικρὰς ἀποστάσεις, οἷαι εἶνε αἱ τῶν ἀντιπάλων ὀρυγμάτων, χρησιμοποιεῖται λίαν ἐπιτυχῶς ἐπιφέρουσα μεγάλα καταστρε-πτικὰ ἀποτελέσματα διὰ τῶν εἰδικῶν ἐκρηκτικῶν ὑλῶν ὧς ἐμπερικλείει. Αἱ ὑλαι αὗται λίαν εὐαίσθητοι ἄλλως εἰς τὰς κρούσεις καὶ δι' αὐτὸ μὴ χρησιμοποιήσιμοι εἰς τὰ βαρέα τη-λεβόλα, ὀνομάζονται Σεδδίτιδες ἐκ τοῦ Γαλλικοῦ χωρίου τῶν Ἄλπεων Σέδδαι, ἐν ᾧ κατασκευάζονται. Ὅσον ἀφορᾷ τὰ παραγόμενα ἀποτελέσματα ὑπὸ τῶν προμνησθεισῶν ἐν-αερίων τορπιλλῶν, ταῦτα εἶνε ἰσχυρότατα. Ἄρκει νὰ εἶπω, ὅτι ἡ τορπίλλη τῶν 40 χιλιογράμμων παράγει ἐπὶ τοῦ ἐδά-φους χώνην διαμέτρου μεγαλειτέρας τῶν 4 μέτρων, καὶ 1 μ. βάθους, τὰ δὲ θραύσματα αὐτῆς εἶνε ἐπικίνδυνα εἰς ἀπό-

στασιν μεγαλειτέραν τῶν 500 μέτρων. Αἱ μικραὶ ἄλλως ἀποστάσεις, ἐν αἷς αἱ ἐναέριοι τορπίλλαι χρησιμοποιοῦνται, καὶ συνεπῶς αἱ βραχεῖαι αὐτῶν τροχιαί, ἐπιτρέπουσι τὴν χρῆσιν τηλεβόλων ἐλαφρῶν, μετὰ λεπτῶν παρεῖων τοῦ κοίλου, μετὰ μικροῦ ἀνατροχασμοῦ, ἀπλῶν σκοπευτικῶν μηχανημάτων κλπ. Ἐχρησιμοποιήθησαν λοιπὸν εἰς τὸν ἀγῶνα τοῦτων τῶν ὄρουμάτων πολὺ μικρότερα τῶν συνήθων πεδινῶν, πυροβόλα ἐμπροσθογεμῆ, ἐξ ἐκείνων ἅτινα εὐρίσκοντο ἐγκαταλειμμένα εἰς τοὺς ναυστάθμους καὶ τὰς ἀποθήκας τοῦ πυροβολικοῦ.

---

Εἰς τὸν ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶνα τῶν χαρακωμάτων ὀφείλεται ὡσαύτως ἡ παραδοχὴ τοῦ κύματος τῶν καθαριστῶν, τοῦ ἐν τῷ ἐγκολπίῳ ἀναφερομένου. Διὰ τῶν ἐκκαθαριστῶν γίνεται ἡ ἐκκαθάρισις τῶν ὀχυρωμάτων ἀπὸ τῶν εἰς τὰς τάφρους παραμενόντων καὶ ἐνεδρευόντων ἀνδρῶν κατὰ τὴν τελευταίαν φάσιν τοῦ ἀγῶνος. Οἱ ἐκκαθαρισταὶ οὗτοι εἶνε ὀπλισμένοι συνεπῶς δι' ἀγχεμάχων ὄπλων, ἥτοι περιστρόφων, ἐγχειριδίων κλπ. καταλλήλων διὰ τὴν πάλην σώματος πρὸς σῶμα. Τὴν λῆψιν τοῦ μέτρου τούτου ἐπέβαλον ἰδίως αἱ μάχαι τοῦ Σόμ, καθ' ἃς οἱ Ἕλληες ἀπώλεσαν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τῶν ἐκκαθαριστῶν τούτων καὶ τῶν ἐν ταῖς τάφροις ἐνεδρῶν, μέγαν ἀριθμὸν ἀνδρῶν,

Ὁ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγῶν ἐπανήχθη ἐν ὄλῃ αὐτοῦ τῇ ἐκτάσει. Οὕτως εἰς Verdun, ἐν τῶν φρουρίων αὐτοῦ τὸ Veaux, ἠλώθη ὑπὸ τῶν Γερμανῶν ἕξ ἡμισεῖας. Καὶ ἐπὶ τρεῖς ὀλοκλήρους ἡμέρας οἱ μὲν Γερμανοὶ κατεῖχον μέρος καὶ τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, οἱ δὲ Γάλλοι τὸ ἕτερον ἡμισυ μετὰ τῶν ὑπογείων σκεπάστρων, ἀμφοτέρωι μαχόμενοι διὰ τῶν ἀγχε-

μάχων και τῶν ἀσφυξιόγων, ἅτινα οἱ Γερμανοὶ διωχέτευον εἰς τὰ ὑπόγεια σκέπαστρα δι' ὀπῶν, ἄς πρὸς τοῦτο κατεσκεύαζον. Εἰς Douaumont, ἕτερον φρούριον ἐκ τῶν περιβαλλόντων τὸ Verdun, συνέβη τάνάπαλιν. Ἐξῴθεν παρέμενον οἱ ἀλώσαντες αὐτὸ Γάλλοι, ἐσωτερικῶς δὲ καὶ εἰς τὰς τάφρους ἐμάχοντο οἱ Γερμανοὶ ἐπὶ πλεῖστον χρονικὸν διάστημα.

Ἀσχολούμενος ἐν τῇ παρουσίᾳ περὶ τῶν νέων πολεμικῶν μεθόδων και τῶν νέων πολεμικῶν μέσων, εἶμαι ὑποχρεωμένος νὰ θίξω ὡσαύτως τὸ ζήτημα **τῶν ἀεροπλάνων**, δι' ὃν ἐγένετο ἡ κατὰκτησις τοῦ ἀέρος, και ἅτινα χρησιμοποιοῦνται τόσον ἐπιτυχῶς εἰς τὰς ἀναγνωρίσεις τῆς σήμερον. Ἐὰς ἀναγνωρίσεις ταύτας ἐκτελοῦσι πράγματι διὰ τε τοῦ ἀσυρμάτου τηλεγράφου, δι' οὗ ἐπικοινωνοῦσι μετὰ τῶν τῆς ξηρᾶς, ὡς και λεπτομεροῦς φωτογραφήσεως τοῦ ἐχθρικοῦ ἐδάφους, παρέχοντα εἰκόνα τῶν παρὰ τοῦ φίλιου πυροβολικοῦ ἐπιφερομένων εἰς τὸν ἐχθρὸν φθορῶν.

Οἱ τύποι, οἵτινες κυρίως ἐπεδιώχθησαν ἐν τε Γερμανία και Γαλλία, δὲν εἶνε οἱ αὐτοί. Ὁ τύπος Zeppelin, φερώνυμος τοῦ κατὰ τὸν πόλεμον τοῦ 1870 Λοχαγοῦ τῶν ἐπιτελῶν, ἐπεδιώχθη ἐν Γερμανία. Ἀποτελοῦν ἀληθῆς πολεμικὸν σκάφος, τὸ Zeppelin, ἔφθασεν, ἐξελιχθὲν εἰς τὸν σημερινὸν αὐτοῦ τύπον, τὸν ἐπικληθέντα ὑπερζέπελιν, νὰ μετρᾷ κατ' ὄγκον 30000 κυβικὰ μέτρα, νὰ δύναται νὰ ἀνυψῶται εἰς χρονικὸν διάστημα ὀλίγων λεπτῶν εἰς ὕψος 4000 μέτρων, νὰ παραμένῃ ἐν τῷ ἀέρι 20 ὥρας, νὰ ἔχη ταχύτητα 120 χιλιομέτρων καθ' ὥραν, και νὰ περιλαμβάνῃ πλήρωμα 20 ἕως 25 ἀνδρῶν και φόρτον ὀγκτικῶν ἢ πυροπολικῶν ὀβίδων βάρους 1000 χιλιογράμμων. Παρὰ τὸν τύπον αὐτὸν ὅμως, ἔχουσι

καὶ διπλάνα, τριῶν κατηγοριῶν, ὀνομαζόμενα taubes, aviatiks καὶ fokkers διαφέροντα μεταξύ αὐτῶν κατὰ τὸ βάρος, τὴν ταχύτητα καὶ τὸν ὄπλισμόν.

Ἐν Γαλλίᾳ ἀντιτάσσονται εἰς ταῦτα δύο κυρίως εἶδη ἀεροπλάνων, τὰ μαχητικὰ καὶ τὰ καταδιωκτικά. Ἐκ τούτων τὰ μὲν μαχητικὰ ἔχουσι δύο θέσεις, μίαν διὰ τὸν ὀδηγὸν καὶ ἑτέραν διὰ τὸν πολυβολητήν. Τὰ δὲ καταδιωκτικά προορίζονται, ὅπως προστατεύσωσι τὰ πρῶτα ἐναντίον τῶν προσβολῶν τῶν ἐχθρικῶν ἀεροπλάνων. Ὑπάρχει πρὸς τούτοις καὶ τρίτον εἶδος ὀνομαζόμενον ἀερόπλανον βολῆς, μετὰ μιᾶς μόνον θέσεως (ποιορplace), ἑλαφρὸν καὶ ταχύ, προωρισμένον τοῦτο, ὅπως εὐκολύνῃ τὸ πῦρ τοῦ πυροβολικοῦ, σημειοῦν τὰς θέσεις τῶν ἐχθρικῶν πυροβόλων. Οὕτω, ἐὰν τὸ βαρὺ πυροβόλον ἀπεκλήθη ὑπὸ τινῶν «ὁ βασιλεὺς τοῦ πολέμου τῆς σήμερον», δικαίως τὸ ἀερόπλανον ἐπωνομάσθη ὑπὸ ἄλλων «τὸ περισκόπιον τοῦ πυροβόλου», ἀφοῦ, ὡς ἐν τῷ ὑποβρυχίῳ τὸ περισκόπιον, ἐν τῇ χρήσει τοῦ βάλλοντος μακρὰν βαρέος πυροβόλου, τὸ ἀερόπλανον καθοδηγεῖ καὶ ἐνθιμίζει τὴν βολὴν αὐτοῦ.

---

Μετὰ τὴν συντομωτάτην ἀφήγησιν καὶ περιγραφὴν, τῶν γενικῶν νέων συνθηκῶν τοῦ σημερινοῦ πολέμου, εἶνε κайρός νὰ ρίψω ταχὺ βλέμμα ἐπὶ **τῶν ὄρυγματων**, ἅτινα ἀπαρτίζουν τὰ μέτωπα, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς ἐγκατεστημένων πολεμικῶν μηχανημάτων. Καὶ πρῶτον περὶ τῶν ὄρυγματων. Ταῦτα εἶνε διαφόρων σχημάτων καὶ κατατομῶν, ἀναλόγως τοῦ προορισμοῦ, ὃν ἔχουσι, καὶ τοῦ ἐδάφους ἐφ' οὗ προσαρμόζονται.

Γενικῶς ἡ ἰδέα τῆς ὀχυρώσεως συλλαμβάνεται ἐκ τῆς ὀχυρωτέας τοποθεσίας, ἥτις, ὑπὸ τὴν ἐποψιν τῆς διοικήσεως,

διαίρεται εἰς τομεῖς, ἀνταποκρινομένους κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον εἰς δύναμιν Μεραρχίας μετέωπον 1500—6000 μέτρων, καθ' ὅσον πρόκειται περὶ τομέως δράσεως ἢ ἐπιτηρήσεως.

Ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς ἀμυντικῆς ὀργανώσεως ἡ τοποθεσία περιλαμβάνει συνήθως τρεῖς ἀμυντικὰς γραμμὰς ἦτοι: 1ον) Τὴν γραμμὴν ἐπιτηρήσεως. 2ον) Τὴν γραμμὴν ἀντιστάσεως. 3ον) Τὴν γραμμὴν καταφυγίων. Τὰ ἐπὶ τῆς πρώτης γραμμῆς ἰδρῶμενα χαρακώματα ὀνομάζονται χαρακώματα πρώτης γραμμῆς ἢ χαρακώματα ἐπιτηρήσεως, τὰ ἐπὶ τῆς γραμμῆς ἀντιστάσεως 300—400 μ. ὀπισθεν τῶν πρώτων, ὀνομάζονται χαρακώματα στηρίγματος, καὶ τὰ ἐπὶ τῆς τρίτης γραμμῆς, καταφύγια. Πολλάκις ὁμοῦς τὰ χαρακώματα τῆς πρώτης γραμμῆς ἐνισχύονται εἰς ἐγγὺς ἀπόστασιν ὀπισθεν (40—50 μ.) ὑπὸ ἄλλων, ἅτινα ὀνομάζονται χαρακώματα διπλασιασμοῦ ἢ κυκλοφορίας, καθόσον ἐξ αὐτῶν διπλασιάζονται ἢ ἐνισχύονται τὰ τῆς πρώτης γραμμῆς καὶ δι' αὐτῶν γίνεται ἡ παραλλήλως τοῦ μετώπου κυκλοφορία, ἢ μὴ δυναμένη νὰ γείνη ἐπαρκῶς εἰς τὰς στενὰς τάφρους τῶν τῆς πρώτης γραμμῆς.

Αἱ γραμμαὶ περιλαμβάνουσι κέντρα ἀντιστάσεως, ὧν ἡ ἄμυνα ἐμπιστεύεται εἰς τάγματα, τὰ δὲ κέντρα ἀντιστάσεως συγκροτοῦνται ἐκ σημείων στηρίγματος, προωρισμένων ἐκάστου δι' ἓνα λόχον.

Αἱ κατατομαὶ εἶνε βαθεῖαι, καθόσον τὸ πᾶν δέον νὰ καλύπτηται ὑπὸ τὴν γῆν, ἦτοι ἄνδρες, ὄπλισμός, ἵπποι κ.τ.λ. Δέον δὲ νὰ ὑπάρχωσιν οὐ μόνον προκαλύμματα,] ἀλλὰ καὶ σκέπαστρα ἀντιτάσσοντα ἐπαρκῆ ἀντίστασιν εἰς τὴν βολὴν τοῦ πυροβολικοῦ, καὶ ἐν οἷς παραμένουσιν οἱ ἄνδρες ἐν ἀσφαλείᾳ κατὰ τὸν βομβαρδισμόν.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ ἐχθρὸς καὶ ἐναερίως δύναται νὰ βλάψῃ τὸν ἐν τοῖς ὀρύγμασιν ἀμυνόμενον διὰ τῶν ἀεροπλάνων, ἐξ ὧν καταφαίνονται τὰ πυροβόλα, καλύπτονται καὶ ταῦτα συνήθως διὰ κλάδων, ὥστε νὰ παρέχωσιν ἄνωθεν τὴν ἐντύπωση δένδρων ἢ δενδρουλλίων. Τὰ δὲ κέντρα ἀντιστάσεως, ὡς καὶ τὰ σημεῖα στηρίγματος, συνδέονται πρὸς ἄλληλα, ἵνα μὴ διακρίνηται ἡ ἀμυντικὴ ἀξία, ἣν διδομεν πρὸς ταῦτα, ὡςκαίμετὰ τῶν ὀπισθεν τοιούτων, δι' ὀρυγμάτων συγκοινωνίας (boyaux). Καλύπτονται τέλος ἐνίοτε δι' εἰδικῶν ὑφασμάτων τὰ ἀξιολογώτερα ἔργα, ἵνα μὴ δυνηθῇ ὁ ἐχθρὸς ἄνωθεν νὰ τὰ φωτογραφῆσῃ.

Ὁ τρόπος τῆς ἰδρύσεως τῶν τε κέντρων ἀντιστάσεως ὡς καὶ τῶν σημείων στηρίγματος, οἱ κανόνες, οὓς ἀκολουθεῖ ἡ χάραξις αὐτῶν κλπ. περιέχεται εὐρέως εἰς τὸ περὶ Ὀχυρωτικῆς ἐκστρατείας Υἱ κεφάλαιον τοῦ «Ἐγκολπίου τοῦ διμοιρίτου τοῦ Πεζικοῦ», ὥστε νὰ μὴ ἐκταθῶ πλεῖον ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, ὅπερ ἄλλως θὰ διέφευγε τῶν ὀρίων τῆς παρούσης διαλέξεως.

Ἐκεῖνο ὁμως ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς σημερινῆς ἐπεκτάσεως τῆς χαρακωτικῆς καὶ τῆς σπουδαιότητος τῶν κατασκευαζομένων ἔργων εἶνε, ὅτι τὸ Σῶμα τοῦ Μηχανικοῦ ἠϋρύνθη, καὶ ἐν Γαλλίᾳ ἀντὶ ἐνὸς Μεραρχικοῦ λόχου ἢ Μεραρχία ἔχει δύο, εἰς ἕκαστον δὲ λόχον πεζικοῦ, ἐγένοντο παραδεκτοὶ τέσσαρες στρατιῶται, ὡς εἰδικοὶ σκαπανεῖς.

Μεταβαίνω ἤδη εἰς τὴν συγκριτικὴν ἐξέτασιν τῶν πολεμικῶν μηχανημάτων, ὧν γίνεται χρῆσις ἐν τοῖς ὀρύγμασι.

---

Πάντες σήμερον ἔχομεν ἰδέαν τοῦ αὐτομάτου τυφεκίου, τῶν χειροβομβίδων, τοῦ μικροῦ πυροβόλου τῶν 37 χιλιο-

στῶν κτλ. Συνεπῶς θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ μᾶλλον ἐνδιαφέρον ζήτημα τῆς σχετικῆς αὐτῶν ἀξίας καὶ τῆς τακτικῆς χρήσεως, συμπληρῶν συνάμα τὴν περιγραφὴν αὐτῶν, ὅπου κενόν τι παρίσταται, κατ' ἐμέ, ἐν τῷ «ἐγκολπίῳ διμοιρίτου».

Θεμελιώδης ἀρχὴ ἐν τῷ πολέμῳ τῶν ὀρυγμάτων εἶνε ἡ χρησιμοποίησις ὀπλισμοῦ βάλλοντος εἰς μικρὰς ἀποστάσεις, ἀφοῦ μικρὰ εἶναι καὶ ἡ ἀπόστασις, ἣτις χωρίζει σήμερον τὰ μέτωπα τῶν ἀντιπάλων. Τὰ βαρέα πυροβόλα χρησιμοποιοῦνται σχεδὸν ἀποκλειστικῶς διὰ τῆς μακρᾶς αὐτῶν βολῆς εἰς τὸ ἀνασχετικὸν πῦρ, δι' οὗ καταστρέφονται αἱ ὀπισθεν τοῦ ἀντιπάλου συγκοινωνίαι, σιδηροδρομικαὶ γραμμαῖ, γέφυραι κλπ, αἱ ὑπὸ τῶν ἀεροπλάνων, ὡς προέφην, ἐπισημαινόμεναι.

Ἡ μικρὰ ἀπόστασις, εἰς ἣν δέον νὰ βάλλωσι τὰ τηλεβόλα, συνετέλεσεν, ὥστε νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἐν τῷ πολέμῳ τῆς σήμερον καὶ παλαιότερα πυροβόλα ἐγκαταλειμμένου συστήματος.

Μεταξὺ ὅμως τοῦ δραστικοῦ πυροβολικοῦ τῶν ὀρυγμάτων, δέον νὰ διακρίνη τις **τὰ ὀβιδοβόλα καὶ τοὺς ὄλμους**, ἀμφότερα βάλλοντα ὑπὸ μεγάλης γωνίας καὶ συνεπῶς ἐκσφενδονίζοντα βλήματα πίπτοντα ὑπὸ γωνίαν ὡσαύτως μεγάλην. Δυνάμει τῆς μεγάλης γωνίας τῆς βολῆς αὐτῶν, δύνανται νὰ βάλωσι κεκρυμμένα ὀπισθεν προκαλυμμάτων. Δυνάμει τῆς μεγάλης γωνίας πτώσεως αὐτῶν, τὰ βλήματα τῶν ὀβιδοβόλων καὶ ὄλμων περῶσιν ἄνωθεν τῶν ἐχθρικῶν προκαλυμμάτων καὶ ἐμποδίων καὶ βάλλουσι τοὺς ὀπισθεν αὐτῶν ἀμυνομένους ἐχθρούς, τὰ σκέπαστρα αὐτῶν, τὰς πυριτιποθήκας κλπ. Χάριν παραδείγματος ἀναφέρω, ὅτι ἐνῶ ἡ ὀβὶς τῶν 75 διὰ νὰ ἐπιτύχη στόχον τοποθετημένον εἰς ἀπόστασιν 6 χιλιομέτρων δὲν ὑψοῦται πλέον τῶν 400 μέτρων

ἐν τῷ ἀέρι, ἢ ὀβίς ὀβιδοβόλων τινῶν ὑψοῦται μέχρι 1500 μέτρων, εἰς τρόπον ὥστε δύνανται ταῦτα νὰ βάλωσιν ὑπεράνω ἐμποδίου ἔχοντος τὸ ὕψος τοῦτο. Ἡ μεταξὺ ὀβιδοβόλων καὶ ὄλμων διαφορὰ συνίσταται κατὰ μὲν τὴν βολὴν αὐτῶν εἰς τὸ ὅτι ἡ γωνία τῆς πτώσεως τῶν βλημάτων εἰς τοὺς ὄλμους εἶνε μεγαλειτέρα, τὸ βλήμα πίπτει κατακορύφως καὶ διὰ τοῦτο μετὰ ῥύμης μεγαλειτέρας, ἐνῶ εἰς τὰ ὀβιδοβόλα ἡ γωνία τῆς πτώσεως τῶν βλημάτων εἶνε μικροτέρα. Ἐξωτερικῶς διακρίνονται εὐκόλως ἐκ τῆς σχέσεως, ἥτις ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ μήκους τοῦ πυροβόλου καὶ τῆς διαμέτρου αὐτοῦ. Οὕτω εἰς μὲν τὰ ὀβιδοβόλα τὸ μήκος τοῦ σωλήνος ἦτο ἄλλοτε ἴσον ὡς ἔγγιστα πρὸς 10 φορὰς τὴν διάμετρον, εἰς δὲ τοὺς ὄλμους τὸ μήκος ἦτο μικρότερον. Σήμερον γενικώτερον δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι τὰ ὀβιδοβόλα εἶνε τηλεβόλα βραχέα, οἱ δὲ ὄλμοι βραχέα ὀβιδοβόλα. (\*)

---

Μετὰ τὰ πυροβόλα, τὰ **πολυβόλα** κατέχουν τὴν πρώτην τάξιν. Εἶνε ὅμως τόσον γνωστὰ ταῦτα ὡς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν, ὥστε νὰ παρέλκη πᾶς λόγος περὶ τοῦ ἰδικοῦ ἀποκληθέντος «τρομεροῦ τούτου ὄπλου», ἰδίως ὅταν βάλῃ ἀπὸ ὕψεως κεκαλυμμένης. Ἡ χρησιμοποίησις τῶν πολυβό-

---

(\*) Σημείωσις. Τεχνικῶς ἐκφραζόμενός τις δέον νὰ εἴπῃ, ὅτι τὸ πυροβολικὸν ἐν ἐκστρατεία ὀργανοῦται σήμερον εἰς Πυροβολικὸν Σώματος Στρατοῦ, ἥτοι εἰς βαρὺ πυροβολικὸν μακρῶν πυροβόλων, χρησιμοποιούμενον ὡς ἀντιπυροβολικὸν διὰ τὴν καταστροφὴν τῶν ἐχθρικών πυροβόλων, μεμακρυσμένων ἀντικειμένων κ.λ.π. καὶ εἰς Μεραρχιακὸν Πυροβολικὸν περιλαμβάνον πάντα τὰ ἄλλα πυροβόλα, ἥτοι τὰ ὀρειβατικά, τὰ πεδινά, τὰ βραχέα βαρέα πυροβόλα, τὰ πυροβόλα τῶν χαρακωμάτων (1 πυροβολορχία), πάντα ἐξυπηρετοῦντα τοὺς σκοποὺς τοῦ τομέως τῆς Μεραρχίας.



λων ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ εἶνε τοιαύτη ὥστε ἐν Γαλλίᾳ ηὔξθη ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν καταπληκτικῶς. Οὕτω ἕκαστον τάγμα ἔχει σήμερον 8 πολυβόλα, ἤτοι τὸ Σύνταγμα ἔχει 24 ἐν ὄλῳ πολυβόλα καὶ ὁ τέταρτος λόχος ἐκάστου τάγματος ἀπέτελεσε δι' αὐτῶν τὴν πολυβολαρχίαν τοῦ τάγματος.

---

Ὅταν τὸ πολυβόλον δὲν εἶνε κεκαλυμμένον, ὡς ἐκ τοῦ ὄγκου ὃν παρουσιάζει, ἀντικαθίσταται πλεονεκτικώτερον ὑπὸ τοῦ αὐτόματου τυφεκίου, ὅπερ δὲν παράγει μὲν τὰ αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἀλλ' εἶνε πάντως ἀνώτερον τοῦ κοινοῦ τυφεκίου βάλλον, μετὰ ταχύτητος μεγαλειτέρας, 120-140 βολῶν κατὰ λεπτόν. Τὸ αὐτόματον τυφέκιον ἀντικατέστησε τὸ πολυβόλον εἰς τὰς πρώτας γραμμάς, ἔνθα τὸ πολυβόλον, λόγῳ τοῦ ὄγκου, ὃν παρουσιάζει, βάλλεται εὐχερῶς.

Τὸ αὐτόματον τυφέκιον συνοδεύει τὸ πρῶτον κῆμα κατὰ τὴν ἐπίθεσιν καὶ ἔχει τὸ πλεονέκτημα νὰ βάλλῃ, τοῦ φέροντος αὐτὸ βαδίζοντος.

---

Τέλος δεόν νὰ μνημονεύσω τὰς χειροβομβίδας, οὐχὶ ἵνα περιγράψω αὐτάς, ἀφοῦ σήμερον ὅλοι τὰς γνωρίζετε ἐκ τοῦ Ἐγκολπίου τοῦ Διμοιρίτου, ἀλλ' ἵνα εἶπω τὴν μικρὰν αὐτῶν ἱστορίαν, καὶ ἐξηγήσω ἐν ὀλίγοις τὴν τακτικὴν αὐτῶν χρῆσιν. Ἡ χειροβομβίς, εἰς τὸ Γαλλικὸν ῥοιὰ ὀνομαζομένη (grenade), ἐκ τῆς πρὸς τὸν γνωστὸν καρπὸν ὁμοιότητος, ἐγένετο παραδεκτὴ ἐν Γαλλίᾳ εἰς χρόνους πολὺ προγενεστέρους, ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ γνωστοῦ ὀχυρωτικοῦ στρατηγοῦ τῆς Γαλλίας Vauban, ἐποχῆς, καθ' ἣν εἰς τὸ ὄχυρωμα, καὶ συνεπῶς εἰς τὸν

ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἀγῶνα, ἐδίδετο μεγάλη σημασία. Λουδοβίκος δὲ ὁ 14ος ἐπωνόμασε τοὺς δι' αὐτῆς ὀπλισμένους, ὡς γνωστὸν, Grenadiers—Γρεναδιέρους. Ἡ πολεμικὴ ἐξέλιξις ἐπήνεγκε τὴν κατάργησιν αὐτῶν, οὐχὶ ὁμως καὶ τὴν τῆς ἐπωνυμίας τῶν Γρεναδιέρων, οἵτινες οὕτω παρέμειναν ὀπλισμένοι δι' ὄπλων, πλὴν τῆς γρενάδας, ἣν ἔφερον μόνον ἐπὶ τῆς γραφικῆς αὐτῶν στολῆς ὡς Γρεναδιέροι, ὡς ἐκλεκτοὶ Γάλλοι στρατιῶται, οἵοι ἦσαν καὶ οἱ γνωστοὶ στρατιῶται τῆς Ναπολεοντίου ἐποποιίας.

Ἡ ἐπαναφορὰ τοῦ ἀγῶνος τῶν χαρακωμάτων, ἐπήνεγκεν ὡς εἰκὸς, τὴν ἀναγέννησιν καὶ τῆς χειροβομβίδος, ἥς μόνον τὸ σχῆμα μετεβλήθη ἀπὸ σφαιρικῶν εἰς ὠσειδῆς. Χάρις εἰς τὴν χειροβομβίδα ὁ πεζὸς εἶνε ἐπικίνδυνος πολὺ πρὶν ἢ πλησιάσῃ τὸ ὄχύρωμα. Χάρις εἰς τὴν χειροβομβίδα ὁ πεζὸς δύναται νὰ θέτῃ ἐκτὸς μάχης πλείονα τοῦ ἐνὸς ἀντιπάλου. Χάρις εἰς αὐτὴν ὁ πεζὸς βάλλει τοὺς κεκαλυμμένους ἐχθρούς, οὓς ἡ βολὴ τοῦ τυφεκίου, λόγῳ τοῦ εὐθυτενοῦς τῆς τροχιάς, δὲν δύναται νὰ φθάσῃ. Αἱ νεκραὶ γωνίαι, αἱ τόσον συχναὶ εἰς τὰ χαρακώματα ἐξαφανίζονται ὑπὸ τῆς χειροβομβίδος. Ἡ χειροβομβὴς μεταβάλλει τὸν πεζὸν εἰς πυροβολητὴν, ἀφοῦ αὕτη δὲν εἶνε ἢ ὀβὴς ἐν μικρογραφίᾳ, καὶ ἀποκαθιστᾷ τὴν συγγένειαν τῶν δύο σωμάτων μεγαλειτέραν. Ἡ χειροβομβὴς τέλος, εἰς πόλεμον, ἔνθα ἡ ἀξία τῶν μηχανῶν ἐξαλείφει τὴν τῶν ἀνθρώπων, ἀναδεικνύει τὰς ιδιότητας τῆς καρδίας καὶ τῶν μυῶν. Ὁ χειροβομβιστὴς δεόν νὰ εἶνε γενναῖος, ἵνα ἐκσφενδονίσῃ τὴν χειροβομβίδα μετὰ δεξιότητος καὶ ἀκριβείας. Ὁ γρεναδιέρος τέλος τῆς σήμερον ἔχει ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του ὅλην τὴν κομψὴν ρώμην, ὅλην τὴν σωματικὴν ἁρμονίαν, ἣτις κατέστησε ποιητικὸν τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνα δισκοβόλον, καὶ τούτου ἕνεκα καὶ γὰρ ἔψαλον τὸν πανηγυρικὸν της, τὸν ἄλλως—πρέπει νὰ συνομολογήσῃτε μετ' ἐμοῦ,—δικαιότατον.

Καὶ οὕτω μὲν ἔχουσιν αἱ κυριώτεραι νέαι πολεμικαὶ συν-  
θῆκαι, ἐφόσον δύνανται νὰ περιγραφῶσι συντομώτερον εἰς  
ὠριαίανδιάλεξιν, καὶ ἐφόσον δύνανταί τις, τό γε νῦν ἔχον, νὰ ἀντι-  
ληφθῆ αὐτῶν, δυναμένων ἐκ μεταγενεστερᾶς πείρας νὰ τροπο-  
ποιηθῶσιν ἢ νὰ μεταβληθῶσιν. Ἐκτῆς τροποποιήσεως ὁμως ταύ-  
της τῶν ὄρων τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου δὲν μετεβλήθησαν καὶ  
παραμένουσιν ἀναλλοίωτοι αἱ κεφαλαιώδεις πολεμικαὶ ἀρχαί,  
ἐξ ὧν ὅχι ὀλιγώτερον ἐξαρτᾶται ἡ ἐπιτυχῆς ἔκβασις πολέ-  
μου τινός, ἤτοι ἡ ἰκανότης τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ἡ ἀξία τοῦ  
πεζικοῦ, καὶ οἱ ἠθικοὶ παράγοντες. Ἐξετάζω συντόμως τὰ  
σπουδαῖα ζητήματα ταῦτα.

Ἦδη ἀπὸ τοῦ παρελθόντος αἰῶνος Ναπολέον ὁ Μέγας  
ἐξήνεγκε τὴν πολεμικὴν ἀρχήν, ἣτις οὐδέποτε μετεβλήθη καὶ  
ποτὲ δὲν θὰ παύσῃ ἀληθεύουσα, ὅτι «οὐδὲν ἔχει τόσον με-  
γάλην σημασίαν εἰς τὸν πόλεμον ἢ ἡ ἐνότης τῆς Διοικήσεως».

Καὶ προσθέτει ὁ μέγας τοῦ πολέμου διδάσκαλος. Ὅταν  
δὲν κάμῃ τις ἢ νὰ συζητῆ καὶ νὰ συγκαλῆ συμβούλια, θὰ  
συμβῆ ὅτι συνέβη καθ' ὅλους τοὺς αἰῶνας, καθ' οὓς τοι-  
αύτη τις μέθοδος ἐφηρμόσθη, καθ' οὓς δηλονότι λαμβάνε-  
ται ἡ χειροτέρα ἀπόφασις, ἣτις, σχεδὸν πάντοτε ἐν πολέμῳ  
εἶνε ἡ μᾶλλον δειλὴ ἢ, ἐὰν θέλετε, ἡ μᾶλλον φρόνιμος. Ἡ  
ἀληθὴς ὁμως φρόνησις δι' ἓνα Στρατηγόν, ἔγκειται εἰς τὸ  
νὰ λάβῃ μίαν ἀπόφασιν ἐνεργητικὴν.

Ὁ Μόλτικε ἐξ ἄλλου ἔκαμε τὸ 1880 ἐνώπιον τοῦ Ράιχ-  
σταγ τὰς ἐπομένας δηλώσεις. «Ἡ δύναμις ἡμῶν ἔσεται ἐν  
τῇ διευθύνσει τοῦ πολέμου, ἐν τῇ ἀνωτέρᾳ διοικήσει, ἐν μιᾷ  
λέξει ἐν τῷ Μεγάλῳ Ἐπιτελείῳ». Τὸ κατὰ τὰς τελευταίας  
δὲ ἡμέρας γενόμενον παραδεκτὸν παρὰ τοῖς συμμαχοῖς «Ἀνώ-  
τατον πολεμικὸν συμμαχικὸν συμβούλιον» συντελεῖ σπου-  
δαίως εἰς τὴν ἐνοποίησιν τῆς ἀνωτέρας διοικήσεως.

Τὰ πλεονεκτήματα τοῦ Ἀρχιστρατήγου, ὡς ἠννῶει ταῦτα ὁ μέγας οὗτος Στρατηγός, ἀπαριθμεῖ ὡς ἔπεται ὁ Στρατηγός Pelet ἔν τινι δημοσιεύματι αὐτοῦ περὶ τῆς ἐν Γερμανία ἐκστρατείας τοῦ 1809. Ὅταν, γράφει οὗτος, στρατηγός τις κατέχει πνεῦμα ὅπως βλέπη, κρίνη καὶ συνδυάζη, ὡς καὶ χαρακτηῖρα διὰ τὰ ἐκτελέη. Ὅταν πρὸς τὰς ιδιότητες ταύτας συνεῆ τὴν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων, τῶν παθῶν ὑφ' ὧν ἄγονται, τῶν μυστικῶν παλμῶν τῆς καρδίας αὐτῶν, οὐς τοσαῦτα αἷτια ἀναπτύσουσιν ἐν πολέμῳ. Ὅταν πρὸς τούτοις, ὁ κίνδυνος μακρὰν ἀπὸ τοῦ νὰ τὸν στερεῇ τῶν διανοητικῶν αὐτοῦ δυνάμεων δὲν συντελέη ἢ μόνον εἰς τὸ νὰ αὐξάνη ταύτας καὶ νὰ ταῖς προσδίδῃ νέαν ἐνεργητικότητα. Ὅταν τέλος ἀγαπᾷ τοὺς στρατιώτας αὐτοῦ, ἀγαπᾶται παρ' αὐτῶν καὶ ἀσχολεῖται περὶ τῆς συντηρήσεως, τῆς εὐζωίας καὶ παντὸς ὅτι ἀφορᾷ αὐτούς. Ὅταν κατέχη τὴν ἀναγκαίαν ἐπιστημονικὴν καὶ ἐπαγγελματικὴν μόρφωσιν, ὁ Στρατηγός οὗτος λέγει, συνενοῖ πάσας τὰς ἀναγκαίας ιδιότητες, αἵτινες ἄγουσιν εἰς τὴν νίκην. Ἐκ τῶν δύο μεγάλων ἀντιπάλων Ἀρχιστρατήγων ἐν τῷ Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ ὁ μὲν Στρατάρχης Χίνδερμπουργ ἀνῆλθεν ἤδη εἰς τὴν ὑπάτην βαθμίδα τῆς στρατιωτικῆς δόξης. Ὁ Ἀρχιστρατήγος ὁμοῦς τῶν Γάλλων Στρατηγός Petain δὲν ἔγεινεν ἔτι τόσον γνωστός, ὅσον ὁ πρῶτος. Κατέχει οὐχ' ἥττον ὅλα τὰ ἀναγκαῖα στοιχεῖα τοῦ μεγάλου ἀρχηγοῦ, ὡς καταδεικνύει μικρὰ αὐτοῦ σκιαγραφία ἣν δίδω, διότι οὗτος ἐνδιαφέρει ἡμᾶς πλειότερον, ἀφοῦ καὶ ἡ τύχη ἡμῶν θέλει ἐξαρτᾶσθαι ἐμμέσως ἐντὸς ὀλίγου παρ' αὐτοῦ, ὡς Ἀρχιστρατήγου τῶν συμμαχικῶν μας στρατῶν.

Ὁ Στρατηγός Petain ὁ τόσον θαυμασίως διεξαγαγὼν τὴν ἄμυνα τοῦ Verdun ἠκολούθησε τὰ μαθήματα τῆς Πολεμικῆς τῆς Γαλλίας Σχολῆς τὸ 1888—1890, εἰς ἣν ἐν ἔτος

πρὸ τοῦ πολέμου τοῦ 1914 ἦτο καὶ καθηγητὴς τῆς τακτικῆς τοῦ Πεζικοῦ. « Ἡ μόρφωσις αὐτοῦ ὀφείλεται, ὡς λέγει ὁ Στρατηγὸς Bonnal, εἰς εὐτυχῆ συνένωσιν πρακτικῶν ἐργασιῶν ἐν τῷ στρατεύματι, ἃς ἐξετέλεσε, μετὰ θεωρητικῶν μελετῶν καὶ τακτικῶν ἐφαρμογῶν ἐπὶ τε τοῦ χάρτου καὶ τοῦ εἰδάρους. Εἰς τοὺς παράγοντας τούτους, τοὺς τόσον συντελοῦντας, λέγει, εἰς τὴν ἐν πολέμῳ ἐπιτυχίαν, πρέπει ἀκόμη καὶ κυριώτατα νὰ προσθέσωμεν τὰ χαρίσματα τοῦ χαρακτῆρος, ἄνευ τῶν ὁποίων ὅλα τὰ ἄλλα εἶνε μηδέν. Τοιοῦτος εἶνε ὁ μέλλων ἀρχιστράτηγος τῶν συμμαχικῶν στρατῶν, ὅστις πέπεισμαι, ὅτι δὲν θέλει ὑστερήσει τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀντιπάλου».

Ἡ ἀξία εἶτα τοῦ πεζικοῦ, περὶ οὗ εἶπον, ὅτι ἀποτελεῖ κύριον παράγοντα νίκης, παραμένει πάντοτε εἰς τὸ αὐτὸ ὡς πρὶν ὕψος, καὶ μ' ὅλας τὰς προόδους τοῦ πυροβολικοῦ, τὸ πεζικὸν θεωρεῖται πάντοτε ὁ βασιλεὺς τῶν μαχῶν. « Τὸ πεζικὸν ἀποτελεῖ τὸν στρατόν, ἀνακράζει ὁ στρατηγὸς Moran. Ὅταν τὸ πεζικὸν προχωρῇ ἢ νίκη προσμειδῇ. Ἐὰν ὁμως ὑποχωρῇ ἢ καταστροφὴ εἶνε προσεχής.» Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην τὸ πεζικὸν τῶν δύο κυρίων ἀντιπάλων στρατῶν, ἦτοι τοῦ Ἀγγλο-Γαλλικοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ τοῦ Αὐστρο-Γερμανικοῦ ἀφ' ἑτέρου, εἶνε ἰσόπαλον κατ' ἀξίαν συγκεντροῦν τὰ δύο κύρια πλεονεκτήματα τοῦ πεζικοῦ, τῆς ὁρμῆς καὶ τῆς εὐσταθείας.

Τέλος οἱ ἠθικοὶ παράγοντες οἱ ἀείποτε ἀποτελέσαντες τὸ στοιχεῖον τῆς νίκης κατὰ πάντα σχεδὸν τοὺς πολέμους, ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον, καταδείκνυται καὶ σήμερον μᾶλλον ἀναγκαῖοι. Τὰ δεινὰ τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου εἶνε πολλαπλᾶ καὶ ἀπαιτεῖται ἰσχυρὰ καρδία, ἵνα ἀντιπαλαίσῃ εἰς ταῦτα. Τὴν ἀξίαν τῶν ἠθικῶν παραγόντων καθιστᾷ ἐναργεστέραν ὁ ἐκ τοῦ συστάδην ἀγών, ἐν

ᾧ αἱ ἀτομικαὶ ἐντυπώσεις εἶνε ἰσχυρότεραι. Ὁ Στρατηγὸς Malleterre εἶνε εἷς τῶν νεωτέρων Στρατηγῶν τῆς Γαλλίας, ἀκρωτηριασθεὶς κατὰ τὴν κνήμην, συνεπεία πληγῆς ἣν ἔλαβε κατὰ τὸν πόλεμον τοῦτον, καὶ ὁ συγγραφεὺς τοῦ ἔργου « Ἀπὸ τὸν Μάρνην εἰς τὸν Ὑξέε ». Ὁ Στρατηγὸς λοιπὸν οὗτος περιγράφων τὴν μάχην τοῦ Μάρνη, καθ' ἣν μετὰ ἡμέροισιν ἑπτὰ ὑποχώρησιν οἱ Γάλλοι στρατιῶται, ὑποφέροντες πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ ἀπὸ πείναν, ἠδυνήθησαν νὰ νικήσωσι τοὺς Γερμανούς, λέγει « Ἐπετελέσθη ἐκεῖ θαῦμα, τὸ θαῦμα τῆς ἐθνικῆς ἐνεργητικότητος, τὸ θαῦμα τῶν ἀρετῶν τῆς γενεᾶς μας, τὸ θαῦμα τῶν πολεμικῶν τῆς Γαλλίας παραδόσεων. Ἡ νίκη τοῦ Μάρνη, προσθέτει, ὑπῆρξεν Ἡ νίκη τῶν ἠθικῶν δυνάμεων κατὰ τῶν ὑλικῶν τοιούτων ». Εἶνε ἀνάγκη νὰ προσθέσω τι πλεῖον;

Ἄλλ' οἱ ὄροι οὗτοι ἀποτελοῦσιν, ὡς προεῖπον, τὰς ἀναλλοιώτους καὶ κεφαλαιώδεις πολεμικὰς ἀρχάς, ὧν ἡ γνώσις ἐκληροδοτήθη ἡμῖν ὑπὸ τῶν μεγάλων πολεμικῶν ἀρχηγῶν τοῦ παρελθόντος.

Ὁ ἐνεστὼς ὁμοῦ πόλεμος ἔχει καὶ ἄλλας πρὸς τούτους ἀπαιτήσεις σχετιζομένας μὲ τὰς προόδους τῆς τε στρατιωτικῆς τέχνης καὶ τοῦ κοινωνικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ βίου τῶν ἐθνῶν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι εἶνε ἡ ὀργάνωσις ἑνὸς στρατοῦ, ἡ πολεμικὴ ἐν ὥρᾳ εἰρήνης παρασκευὴ αὐτοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν, ὁ ὑλικὸς ἐφοδιασμὸς κ.λ.π. κ.λ.π. Ἡ ἐξέτασις πάντων τούτων ἠθέλεν ἀγάγει λίαν μακρὰν τὴν σύντομον διάλεξίν μου. Δὲν δύναμαι ὁμοῦ καὶ νὰ τεματίσω ταύτην χωρὶς νὰ μνημονεύσω κεφαλαιώδως τὰς ἐπὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος γνώμας τοῦ Γερμανοῦ Στρατηγοῦ Bernhardt, ὅστις μετὰ τοῦ ὁμόφρονος αὐτοῦ καθηγητοῦ Treitschke ἐπὶ τοσοῦτον συνέβαλεν εἰς τὴν παρὰ τῆς Γερμανίας κήρυξιν τοῦ νῦν πολέμου διὰ τῶν ἔργων αὐτοῦ. « Ὁ πόλεμος τῆς σήμερον » καὶ « Ἡ Γερμανία καὶ ὁ προσεχὴς

πόλεμος», ἔργων, περὶ ὧν τοσοῦτος ἐγένετο ἐν Εὐρώπῃ λόγος.

Ὁ Bernhardi διὰ τῶν δύο τούτων ἔργων, ὧν τὸ δεύτερον ἐδημοσιεύθη τὸ 1913, ἦτοι ἐν ἔτος πρὸ τῆς κηρύξεως τοῦ πολέμου, ἐγένετο ὁ διαπρύσιος κῆρυξ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ πολέμου. Παραθέτω χάριν περιεργείας ἀρχὰς τινάς, ἃς ἀναπτύσσει εἰς τὸ τελευταῖον αὐτοῦ ἔργον.

«Τὸ νὰ εἶνε τις ἄνθρωπος σημαίνει ὅτι εἶνε πολεμιστῆς»  
«Ὁ πόλεμος εἶνε ὄχι μόνον βιολογικὴ ἀνάγκη. Εἶνε πρὸς τούτοις καὶ ἀπαίτησις ἠθικὴ καὶ ὡς τοιαύτη εἶνε παράγων ἀναπόφευκτος τοῦ πολιτισμοῦ».

«Ὁ πόλεμος εἶνε ὁ μεγαλείτερος παραγωγὸς τῆς ζωῆς, ἔξ ὅσων γνωρίζει ἡ ἱστορία. Διεγείρει τὰ εὐγενέστερα ἔνστικτα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως».

Καὶ ἐν περιλήψει: «Αἱ πρὸς κατάργησιν τοῦ πολέμου καταβληθεῖσαι προσπάθειαι δὲν εἶνε μόνον ἄφρονες, ἀλλ' εἶνε ἐντελῶς ἀνήθικοι».

Ἐν ἔργῳ μου δημοσιευθέντι τὸ 1899 ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ στρατὸς καὶ τὸ Ἔθνος» πραγματεύομαι τὸ ζήτημα τῆς ἐξετάσεως τοῦ πολέμου μετὰ τῶν πλεονεκτημάτων αὐτοῦ ἐν πλάτει. Ἐκ μελετῶν πολλαπλῶν τοῦ ζητήματος τούτου ἤχθην εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ὁ πόλεμος εἶνε μὲν κακὸν αὐτὸ καθ' ἑαυτό, συνεπαγόμενον ὅμως πλείστα ἀγαθὰ, ἅτινα ἀριθμῶ ἐν τῷ ἔργῳ μου ἐκείνῳ, ἐν ᾧ ἐξετάζω τὸν πόλεμον ὑπὸ τὴν ἔποψιν τῆς εὐεργετικῆς αὐτοῦ ἐπιδράσεως ἐπὶ τοῦ Ἔθνους. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην αἱ ματαίως ἄλλως πρὸς ἀποσοβήσιν αὐτοῦ γινόμεναι προσπάθειαι ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον δὲν δύνανται βεβαίως νὰ θεωρηθῶσιν ἀνήθικοι, ὡς ἀποκαλεῖ ταύτας ὁ Bernhardi. Αἱ περὶ τοῦ πολέμου συνεπῶς ἐν ὑπερβολῇ διατυπούμεναι γινῶμαι τοῦ Γερμανοῦ Στρατηγοῦ τούτου δικαίως κατεκριθῆσαν παρὰ πλείστων Γάλλων στρατιωτικῶν καὶ συγγραφέων.

Ἄλλὰ περὶ τούτου δὲν πρόκειται σήμερον. Πρόκειται περὶ τῶν γνωμῶν τοῦ Bernhardt τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν ἔκβασιν αὐτοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν Γαλλίαν ἀναγνωρίζει, ὅτι αὕτη δύναται ἐν πολέμῳ δυαδικῷ νὰ παρατάξῃ στρατεύματα πρώτης γραμμῆς ἰσάριθμα πρὸς τὰ Γερμανικά, συνεπεία ὁμως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς στρατολογίας της ἡ Γαλλία θὰ στερεῖται λέγει τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἀπωλειῶν αὐτῆς. Ἴδου τὸ σχετικὸν χωρίον ἐκ τοῦ VII Κεφαλαίου τοῦ περὶ οὗ πρόκειται βιβλίου, τοῦ πραγματευομένου «περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ προσεχοῦς μας πολέμου». (σελ. 150).

«Ἐὰν ἐξετάσωμεν, λέγει, τὴν Γαλλίαν, δὲν εἶνε παραδεκτὸν, ὅτι μόνη θὰ ἔχῃ τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις, ὅπως μετρηθῆ μετ' ἡμῶν. Δὲν δύναται νὰ καταστῆ ἐπικίνδυνος ἢ μετέχουσα συμμαχίας. Πρέπει, εἶνε ἀληθές, νὰ ἐκτιμῶμεν ὑψίστως (très haut) τὴν ἀξίαν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τακτικὴν ἔποψιν. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἀριθμητικῶς εἶνε ἴσος πρὸς τὸν ἰδικὸν μας, καὶ ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις κέκτηται ποιὰν τινὰ ὑπεροχὴν ὀργανισμοῦ καὶ ἐξαρτύσεως. Ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις ὁμως πλεονεκτοῦμεν καταφανῶς. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς στερεῖται τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος, ὅπερ διακρίνει τὸν Γερμανικὸν στρατὸν, τῆς σταθερᾶς ἰσχύος τῆς Γερμανικῆς γενεᾶς, καὶ τῆς ἀπαραμίλλου ἐνότητος τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν. Πάντα ταῦτα εἶνε διὰ τὴν Γαλλίαν μειονεκτήματα ἀξιοσημεῖωτα».

Εἰς τοὺς λόγους οὐχ ἥτιον τούτους διαφαίνεται καταφανῶς ἡ ἀξία τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, περὶ ἧς ἐπιστρέψας ἐκ Γαλλίας τῷ 1914, ἠδυνήθην νὰ διαλεχθῶ πρὸς τοὺς συναδέλφους τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, βασισθεὶς ἐπὶ τῶν ἐξαιρέτων ἐντυπώσεων, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ τοῦ θαυμασίου ὀργανισμοῦ καὶ λειτουργίας τῆς «Ἀνωτάτης πολεμικῆς αὐτῆς



Σχολῆς» ἦν ἠκολούθησα ὡς ἀκροατῆς καὶ ἐν γένει ἐκ τῶν Γαλλικῶν στρατιωτικῶν προόδων τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ Στρατηγοῦ Bernhardi προκύπτει, ὅτι ἐν Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ, συνθέσεως οἷα ἡ σημερινή, οἱ ὄροι ἀντιτρέφονται, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ σπουδαίου ὄρου τῆς ἐπανορθώσεως τῶν πολεμικῶν ἀπωλειῶν ἡ Γερμανία εὐρίσκεται προφανῶς ἐν ἡσσοῖ μοίρα, καθόσον ἡ Γαλλία καὶ οἱ σύμμαχοι διαθέτουσι σήμερον ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀριθμὸν μαχητῶν τε καὶ ἐφεδρειῶν.

Ὁ Bernhardi ἐν περιπτώσει πολέμου πρὸς τὴν Entente καὶ μόνην, γράφει, ὅτι παρὰ τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῆς ὑπεροχὴν, ἦν ἀναγνωρίζει, ἡ πρὸς τοὺς ἐλιγμοὺς μείζων ἰκανότης τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ ἀποτελεῖ παράγοντα ἀνώτερον τοῦ πρώτου.

Χωρὶς ὅμως ν' ἀμφισβητήσῃ τις τὴν μαχητικὴν ἀξίαν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, ὁ παράγων τῆς πρὸς ἐλιγμὸν ἰκανότητος αὐτοῦ ἐξαλείφεται μετὰ τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον μετατροπὴν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπὸ πολέμου κινήσεων εἰς πόλεμον ὀρυγμάτων.

Συνεπῶς ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ τῶν ὀρυγμάτων, ὁ ἀριθμὸς τῶν βολίδων τοῦ πεζικοῦ μετὰ τοῦ τῶν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ, θέλει ἀσκήσει σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἢ ὡς λέγει ὁ γνωστὸς Γάλλος στρατηγὸς καὶ ἐπὶ στιγμὴν ἀρχιστράτηγος Nivelle, «Ὁ πόλεμος οὗτος εἶνε ζήτημα τόννων μετάλλου ἐκπεμπτέων κατὰ τοῦ ἐχθροῦ». Καὶ διὰ νὰ περιορισθῶ εἰς τὴν φάσιν, ἣν διατρέχει σήμερον, καταλήγω λέγων, ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος εἶνε σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον πόλεμος κατατριβῆς, πρὸς ἣν αἵ τε προσπάθειαι τείνουσι καὶ ὀργανίζονται, καὶ οὔτινος ἡ λύσις θέλει ἐξαρτηθῆ ἐκ τῆς τακτικῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων, ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν πυρομαχικῶν, ἐκ τῆς δεούσης ἀναλογίας τῶν δυνάμεων τῆς κρούσεως (τοῦ πεζικοῦ) πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς

Ἄλλὰ περὶ τούτου δὲν πρόκειται σήμερον. Πρόκειται περὶ τῶν γνωμῶν τοῦ Bernhardi τῶν σχετιζομένων πρὸς τὸν Εὐρωπαϊκὸν πόλεμον καὶ τὴν ἔκβασιν αὐτοῦ.

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν Γαλλίαν ἀναγνωρίζει, ὅτι αὕτη δύναται ἐν πολέμῳ δυαδικῶ νὰ παρατάξῃ στρατεύματα πρώτης γραμμῆς ἰσάριθμα πρὸς τὰ Γερμανικά, συνεπεὶα ὁμως τοῦ πληθυσμοῦ αὐτῆς καὶ τῆς στρατολογίας τῆς ἢ Γαλλία θὰ στερεῖται λέγει τοῦ πλεονεκτήματος τῆς ἐπανορθώσεως τῶν ἀπωλειῶν αὐτῆς. Ἰδοὺ τὸ σχετικὸν χωρίον ἐκ τοῦ VII Κεφαλαίου τοῦ περὶ οὗ πρόκειται βιβλίου, τοῦ πραγματευομένου «περὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ προσεχοῦς μας πολέμου». (σελ. 150).

«Ἐὰν ἐξετάσωμεν, λέγει, τὴν Γαλλίαν, δὲν εἶνε παραδεκτὸν, ὅτι μόνη θὰ ἔχῃ τὰς ἀναγκαίας δυνάμεις, ὅπως μετρηθῆ μεθ' ἡμῶν. Δὲν δύναται νὰ καταστῆ ἐπικίνδυνος ἢ μετέχουσα συμμαχίας. Πρέπει, εἶνε ἀληθές, νὰ ἐκτιμῶμεν ὑψίστως (très haut) τὴν ἀξίαν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων ὑπὸ τακτικὴν ἔποψιν. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς ἀριθμητικῶς εἶνε ἴσος πρὸς τὸν ἰδικὸν μας, καὶ ὑπὸ τινὰς ἐπόψεις κέκτηται προῖαν τινὰ ὑπεροχὴν ὀργανισμοῦ καὶ ἐξαρτύσεως. Ὑπὸ ἄλλας ἐπόψεις ὁμως πλεονεκτοῦμεν καταφανῶς. Ὁ Γαλλικὸς στρατὸς στερεῖται τοῦ στρατιωτικοῦ πνεύματος, ὅπερ διακρίνει τὸν Γερμανικὸν στρατὸν, τῆς σταθερᾶς ἰσχύος τῆς Γερμανικῆς γενεᾶς, καὶ τῆς ἀπαραμίλλου ἐνότητος τοῦ σώματος τῶν ἀξιωματικῶν. Πάντα ταῦτα εἶνε διὰ τὴν Γαλλίαν μειονεκτήματα ἀξιοσημεῖωτα».

Εἰς τοὺς λόγους οὐχ ἦττον τούτους διαφαίνεται καταφανῶς ἡ ἀξία τοῦ Γαλλικοῦ στρατοῦ, περὶ ἧς ἐπιστρέψας ἐκ Γαλλίας τῷ 1914, ἠδυνήθη νὰ διαλεχθῶ πρὸς τοὺς συναδέλφους τῆς φρουρᾶς Ἀθηνῶν, βασισθεὶς ἐπὶ τῶν ἐξαιρέτων ἐντυπώσεων, ἃς ἀπεκόμισα ἐκ τοῦ θαυμασίου ὀργανισμοῦ καὶ λειτουργίας τῆς «Ἀνωτάτης πολεμικῆς αὐτῆς

Σχολῆς» ἦν ἠκολούθησα ὡς ἀκροατῆς καὶ ἐν γένει ἐκ τῶν Γαλλικῶν στρατιωτικῶν προόδων τῶν τελευταίων ἐτῶν.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω λόγων τοῦ Στρατηγοῦ Bernhardi προκύπτει, ὅτι ἐν Εὐρωπαϊκῷ πολέμῳ, συνθέσεως οἷα ἡ σημερινή, οἱ ὄροι ἀντιστρέφονται, καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν τοῦ σπουδαίου ὄρου τῆς ἐπανορθώσεως τῶν πολεμικῶν ἀπωλειῶν ἡ Γερμανία εὐρίσκεται προφανῶς ἐν ἴσσοι μοίρᾳ, καθόσον ἡ Γαλλία καὶ οἱ σύμμαχοι διαθέτουσι σήμερον ἀσυγκρίτως ἀνώτερον ἀριθμὸν μαχητῶν τε καὶ ἐφεδρειῶν.

Ὁ Bernhardi ἐν περιπτώσει πολέμου πρὸς τὴν Entente καὶ μόνην, γράφει, ὅτι παρὰ τὴν ἀριθμητικὴν αὐτῆς ὑπεροχὴν, ἦν ἀναγνωρίζει, ἡ πρὸς τοὺς ἐλιγμοὺς μείζων ἰκανότης τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ ἀποτελεῖ παράγοντα ἀνώτερον τοῦ πρώτου.

Χωρὶς ὅμως ν' ἀμφισβητήσῃ τις τὴν μαχητικὴν ἀξίαν τοῦ Γερμανικοῦ στρατοῦ, ὁ παράγων τῆς πρὸς ἐλιγμὸν ἰκανότητος αὐτοῦ ἐξαλείφεται μετὰ τὴν κατὰ τὸ πλεῖστον μετατροπὴν τοῦ Εὐρωπαϊκοῦ πολέμου ἀπὸ πολέμου κινήσεων εἰς πόλεμον ὀρυγμάτων.

Συνεπῶς ἐν τῷ πολέμῳ τούτῳ τῶν ὀρυγμάτων, ὁ ἀριθμὸς τῶν βολίδων τοῦ πεζικοῦ μετὰ τοῦ τῶν ὀβίδων τοῦ πυροβολικοῦ, θέλει ἀσκήσει σπουδαιοτάτην ἐπίδρασιν ἢ ὡς λέγει ὁ γνωστὸς Γάλλος στρατηγὸς καὶ ἐπὶ στιγμὴν ἀρχιστράτηγος Nivelle, «Ὁ πόλεμος οὗτος εἶνε ζήτημα τόννων μετάλλου ἐκπεμπτέον κατὰ τοῦ ἐχθροῦ». Καὶ διὰ τὰ περιορισθῶ εἰς τὴν φάσιν, ἦν διατρέχει σήμερον, καταλήγω λέγων, ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος εἶνε σήμερον κατὰ τὸ πλεῖστον πόλεμος κατατριβῆς, πρὸς ἣν αἵ τε προσπάθειαι τείνουσι καὶ ὀργανίζονται, καὶ οὔτινος ἡ λύσις θέλει ἐξαρηθῆ ἐκ τῆς τακτικῆς ἀρχῆς τῆς οἰκονομίας τῶν δυνάμεων, ἐκ τῆς ἀφθονίας τῶν πυρομαχικῶν, ἐκ τῆς δεούσης ἀναλογίας τῶν δυνάμεων τῆς κρούσεως (τοῦ πεζικοῦ) πρὸς τὰς δυνάμεις τῆς

καταστροφῆς (τοῦ πυροβολικοῦ), μέχρις οὗ διὰ τῆς κατατριβῆς ἑνὸς τῶν ἀντιπάλων ἢ ἰσορροπία ἐκλείπει καὶ ἐπέλθῃ ἢ τελικὴ σύγκρουσις, ἣτις θὰ συντρίψῃ τότε ἀσφαλῶς τὸν ἕτερον τῶν ἀντιπάλων.

«Εἰς ἀγῶνα διεπόμενον ὑπὸ συνθηκῶν καὶ πολεμικῶν μέσων, οἷα εἶνε ἐκεῖνα, ἅτινα ἀνέπτυξα, δὲν εἶνε βεβαίως ἐξοικειωμένη ἢ Ἑλληνικὴ πείρα, ἢ σήμερον ἐπὶ τῶν πολέμων τοῦ 1912—1913 βασιζομένη. Ἄλλοι οὖν νὰ μὴ λησμονῶμεν τὰς ἐξαιρετικῶς εὐνοϊκὰς συνθήκας, ὡς ἄς ἀποδύομεθα εἰς τὸν ἀγῶνα, καθόσον δὲ ἐπὶ ἐκείναις ὑφισταμένα ἀπολείας ἔνεκεν ἀτελῶν μέτρων ἢ ἀποκρίσεως ἐπισηματισμῶν μὴ προσηρμοσμένων, ἔνεκεν ἀλλοίσεως, εἰς τὰς πολεμικὰς συνθήκας τῆς στιγμῆς, ὡς τοῦτο συνέβη ἐν ἀρχῇ τοῦ πολέμου εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἐμπολέμους. Τὴν προσήκουσαν πείραν ἐκτήσαντο οὗτοι διὰ τοῦ αἵματος αὐτῶν. Ἡμεῖς θὰ ὠφεληθῶμεν μόνον ἐξ αὐτῆς. Ἡ Ἑλληνικὴ ἄλλως ἀντίληψις καὶ γενναιότης εἶνε ἀνωτέρα τῆς ὑπερηθδήσεως τῶν τεχνικῶν τοῦ νεωτέρου πολέμου δυσχερειῶν, ὡς ἄλλως θὰ ἀντιμετωπίσωμεν μεθ' ἀρμοδίαν προπόνησιν. Ἐκεῖνο ὅμως ὅπερ κυρίως ἐνδιαφέρει τὴν Ἑλληνικὴν ψυχὴν εἶνε τὸ δίκαιον καὶ σκόπιμον τοῦ ἀγῶνος, εἰς ὃν κατερχόμεθα, καὶ τοῦτο εἶνε τὸ ἠθικὸν ἐλατήριον, ὅπερ ὡς ἡγήτορες ἐμπολέμου στρατοῦ ἔχομεν τὸ καθήκον νὰ θίξωμεν ἀποτείνόμενοι εἰς τὴν καρδίαν τῶν ἡμετέρων στρατιωτῶν, ἀφοῦ διὰ τοῦ πολέμου τούτου ἐπιδιώκομεν τὴν ἀναστύλωσιν τῆς τρωθείσης ἀκεραιότητος τῆς χώρας ἡμῶν καὶ ἐξασφαλίζομεν δι' αὐτοῦ τὸ μέλλον τῆς πατρίδος ἡμῶν ἐπικινδύνως ἀπειλούμενον ὑπὸ τῆς ἐπικρατήσεως τῶν προαιωνίων ἡμῶν ἐχθρῶν, τῶν Βουλγάρων».

## Π. Ι. ΚΟΝΤΟΓΙΑΝΝΗΣ

Ὑποστράτηγος, Διοικητὴς τῆς III Μεραρχίας



## ΕΡΓΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

---

- 1.— Έγχειρίδιον μεταδόσεως τοῦ πυρός. 1885.
- 2.— Διδασκαλία τῶν ἐν πολέμῳ ἀναρρήξεων. 1889.
- 3.— Περὶ τῶν ἐφαρμογῶν τῆς Περιγραφικῆς Γεωμετρίας. 1889.
- 4.— Στοιχεῖα χαρακτικῆς. 1889.
- 5.— Χάρτης τῶν Ἑλληνικῶν Μητροπόλεων τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.
- 6.— Χάρτης τῶν Ἑλληνικῶν Μητροπόλεων τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, Συρίας καὶ Αἰγύπτου.
- 7.— Carte des écoles chrétiennes de la Macédoine.
- 8.— Ὀδογραφικὸς χάρτης τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας.
- 9.— Carte des populations prépondérantes de la Macédoine et de la Thrace.
- 10.— Carte ethnographique de la Macédoine.
- 11.— Ἠθικὰ καθήκοντα τοῦ Στρατιώτου.
- 12.— Ὁ στρατὸς καὶ τὸ ἔθνος.
- 13.— Ὁ Ρουμανικὸς Στρατός.
- 14.— Ὁ Βουλγαρικὸς Στρατός.
- 15.— Ὁ Τουρκικὸς Στρατός.
- 16.— Ἡ Ἀνώτατη Πολεμικὴ Σχολὴ τῆς Γαλλίας.